

Răsunetul cultural

Magazin literar și artistic

Realizat de Societatea Scriitorilor din Bistrița-Năsăud

An. X; Nr. 10 (114), octombrie 2022

Apare lunar sub egida Uniunii Scriitorilor din România - Filiala Cluj

ISSN 2784-0034 ISSN-L 2784-0034

Zilele Prozei, Ediția a 15-a

Sub semnul lui Liviu Rebreanu
Chiuza – Năsăud – Sângeorz-Băi – Maieru

Uniunea Scriitorilor din România, Filiala Cluj, Reprezentanța Bistrița-Năsăud a Filialei Cluj a USR și Societatea Scriitorilor din Bistrița-Năsăud au fost organizatorii celei de-a 15-a ediții a Zilelor Prozei.

A fost cea de-a treia ediție Sub semnul lui Liviu Rebreanu.

Parteneri: Muzeul Memorial „Liviu Rebreanu” Năsăud; Centrul Cultural „Liviu Rebreanu” Chiuza; Muzeul „Cuibul Visurilor” Maieru; Primăria Comunei Chiuza; Primăria Comunei Maieru.

Invitați: Simona Antonescu, Ștefan Borbély, Hanna Bota, Constantina Raveca Buleu, Rodica Frențiu, Andrei Gazsi, Mariana Gorczyca, Leon-Iosif Grapini, Andrea H. Hedeș, Florina Ilis, Alexandru Jurcan, Amalia Lumei, Alice Valeria Micu, Daniel Moșoiu, Ovidiu Pecican, Irina Petraș, Laura Poantă.

Gazde: Icu Crăciun, Menuț Maximilian, Olimpiu Nușfelean.

În program: Simpozionul *Sub semnul lui Liviu Rebreanu*; Evocare Andrei Moldovan, cu lansarea volumului *Romanele poezilor*; Lansarea volumului *Spiritul locului. Ținutul Bistrița-Năsăud prin ochii scriitorilor*; Gala prozatorilor/lectură publică.

La Muzeul „Cuibul visurilor” din Maieru: Expoziție Laura Poantă, Re-interprețări (grafică *Sub semnul lui Rebreanu*, după picturi de Nicolae Grigorescu, Octav Băncilă, Camil Ressu etc.). Lucrările au fost dăruite participanților.

Parteneri media: Răsunetul cultural, Steaua, Neuma, Mișcarea literară, Cuibul visurilor. Sponsori: Restaurant Don Pepe, Magazin Punct, Agenția Avramii, Hotel HEBE.

Comunicat Uniunea Scriitorilor din România, Filiala Cluj

pag. 2-3

Sub semnul lui Liviu Rebreanu

Irina Petras

Este cea de-a 15-a ediție a *Zilelor prozei* și cea de-a treia ediție de la Chiuza-Maieru, ediție la care gazde sunt colegii noștri din Bistrița-Năsăud. Inițiator al întâlnirilor *sub semnul lui Liviu Rebreanu* a fost colegul nostru Andrei Moldovan, om de nădejde pe care îl vom pomeni în aceste zile.

Astăzi, la Chiuza, vom avea un moment Liviu Rebreanu, despre care va vorbi Ovidiu Pecican, dar și alții care vor dori să intervină. *In memoriam* Andrei Moldovan va vorbi Andrea Hedeș, dar și Menuț Maximilian. Evident, discuțiile vor fi libere. În final, vă propun o discuție legată de ficțiune, nonficțiune, memorie ș.a. Vă voi spune o mică poveste care să vă stârnească să participați la această dezbatere în ideea că, poate, vom pune la cale o carte a Filialei pentru anul viitor. Cum știți prea bine, din 2005, în fiecare an, am gândit/alcătuit cel puțin o antologie, dacă nu chiar câte două sau chiar trei, așa că raftul filialei este deja foarte bogat. Fiecare antologie a încercat să stârnească interesul, să pună un punct pe „i”. Sunt nenumărați „i” fără punct pe lumea asta și noi încercăm să le punem unul – cu participarea colegilor noștri din toată filiala. Filiala colaborează foarte bine cu reprezentanțele sale din Maramureș, din Satu Mare, din Bistrița-Năsăud și din Sălaj, unde funcționează și asociații și societăți ale scriitorilor și unde activitatea este foarte intensă, cu reviste bune, cu evenimente importante. Filiala se bucură de această activitate și nu doar că se bucură, dar o și asumă, în ideea că ceea ce fac membrii filialei reprezintă cumva și filiala.

Când eram elevă, am descoperit fraza lui Călinescu despre proza lui Rebreanu: „câteva pagini sunt incolore ca picăturile de ploaie prelinse pe geam, câteva sute de pagini au culoarea neagră-verde și vuietul mării...”. Mi s-a părut atunci – aveam vreo 13 ani – că sună foarte bine, dar pe urmă am avut o bănuială că poate nu este adevărat, pentru că Rebreanu este unul dintre cei mai importanți scriitori ai noștri, unul la care poți reveni mereu și, mai mult decât atât, pe care îl recunoști imediat, chiar dacă ți se dă o singură pagină. Ca profesoară, am făcut exerciții cu elevii să vedem dacă în proza lui putem schimba ceva. Nu poți schimba nimic, este atât de bine construit totul încât, până la urmă, fiecare pagină, fiecare capitol e o metaforă. Nu poți modifica nimic acolo fără să strici armonia. Apoi, în studenție, am descoperit, la Raftul liber de la BCU, cartea lui Lucian Raicu care mi-a plăcut foarte tare și am rămas fixată pe ideea că, poate, e cea mai bună carte care s-a scris despre Rebreanu. Culmea e că am rămas și cu ideea că încă nu s-a scris despre Liviu Rebreanu cartea pe care noi suntem datori s-o scriem despre el, o carte monumentală, pe măsura staturii lui de scriitor. Am citit atent cărțile colegilor noștri Aurel Sasu, *Liviu Rebreanu. Săr-bătoarea operei*, antologia *Liviu Rebreanu după un veac*, îngrijită de Mircea Zăciu, Mircea Muthu, *Liviu Rebreanu sau Paradoxul organicului*, Ion Simuț, *Rebreanu. Dincolo de realism*, Liviu Malița, *Alt Rebreanu*, Constantin Cubleșan, *Romancierul Rebreanu* etc. Cărți multe și bune, dar nu încă marea monografie. Mă întreb aici și acum: o va scrie Ovidiu Pecican? Eu cred că vom găsi sponsori, este important să scriem această carte. De câte ori s-a scris despre Rebreanu s-a mers pe câte o temă și – așa cum ai spus – în toate genurile de roman, el e pe raftul întâi. Inclusiv la genul polițist, e pe raftul întâi. Din toate punctele de vedere, este uriaș. Cred că Liviu Rebreanu merită o asemenea carte. Aș zice să scoatem o carte la Filială despre Rebreanu, dar s-ar aduna tot felul de texte inegale și cred că n-ar fi destul; ar fi o dezbatere eventual pregătitoare. Dar nu cartea cea mare.

Atunci când eu, criticul literar, descopăr o carte de proză foarte-foarte bună, imediat spun, mai ales dacă autorul e din zona noastră, transilvană, „are o vână rebreniană”, simți că e o proză tare, cuprinzătoare, adâncă, pentru care îți trebuie timp ca s-o înțelegi. Vezi romanele Florinei Ilis. Tot așa cum de la Ana Blandiana la Ion Mureșan, toți poeții mari ai Ardealului sunt blagieni. E un soi de fix critic, dar nu fără teme. Însă, firește, sunt în stare de povești foarte serioase și cu miez și cei care nu sunt neapărat din Ardeal. Uitați-vă la Simona Antonescu ce romane e în stare să scrie. Dacă o luăm spre romanele cu mize politice, o avem aici pe Mariana Gorczyca, o reprezentantă a romanului istoric și politic.

În anii din urmă, m-am gândit de multe ori la Andrei, am lucrat foarte-foarte bine cu el, vorbeam mult la telefon. Îi pot auzi și acum vocea „Sărut-mâna, Irina”, după care începeam să punem țara la cale, în taclale subțiri. N-a avut niciodată nicio vorbă rea despre nimeni, de câte ori vorbeam despre colegii din Bistrița sau din Cluj. Proiectele lui sunt extraordinare, iar în cărțile lui despre literatura populară sunt materiale de la care se pot porni studii importante. Ceream criticilor să se anunțe pentru juriul filialei. Andrei mă suna și îmi spunea că, dacă am nevoie, el vine în juriu. Am nevoie, da, dar ai carte nouă. Nu contează, răspundea, dacă e nevoie, vin.

Fără îndoială, cultura are nevoie de oameni de încredere și la Chiuza există oameni de încredere, astfel că aici se pot întâmpla evenimente de care să ne aducem aminte. Îmi dau seama că nici nu e de mirare că pomul cel mare de la Chiuza face nuci. La prima ediție când am venit aici, l-am sunat pe Andrei să întreb unde e și mi-a spus că la pomul cel mare. Eu eram sub pom și nu-l vedeam. Ne-am amuzat de ciudata mea orbire. Am intrat în curte și am stat la povești. La un moment dat, Laura și nu mai știu care dintre invitate se tot aplecau și culegeau nuci. Întrebate de unde au nuci, au spus că din pomul cel mare. Imposibil, pomul nu era nuc!!! Erau de vină ciorile din Chiuza care veniseră să hrănească scriitorii.

Apropo de povestea promisă. Am scris un eseu cu titlul „*Fantome și împiellitări sau despre realitatea ficțiunii*”. O să apară curând în *România literară* și îl veți putea citi. Începutul e o poveste cu potențial de parabolă, un filmuleț văzut pe net: într-un mic salon, e un tată cu fiul lui. La un moment dat, ușa se deschide și intră o fantomă, o fantomă obișnuită, un cearșaf plutitor. Copilul se sperie și tatăl îl liniștește: nu e decât un cearșaf și sub el e un om. Copilul nu se liniștește, fantoma se apropie și atunci tatăl, ca un bărbat serios, se apropie de fantomă și smulge cearșaful; dar sub cearșaf... nu era nimic! Moment în care, urlând amândoi, ies în fugă. În prima fază, m-am amuzat de povestea cu nimicul care te

sperie, cu golul. Pe urmă am regândit-o și mi-am spus că s-ar putea interpreta și așa: lumea, adevărul, nonficțiunea, realitatea sunt cele care se găsesc sub cearșaf. Nu le putem vedea decât dacă aruncăm deasupra lor cearșaful cuvintelor noastre, cearșaful descrierilor, altfel nu se văd. Am mers și mai departe și am ajuns la concluzia că amintirea, memoria, ficțiunea, nonficțiunea, adevărul, realitatea ș.a.m.d., toate acestea, deși în dicționare le găsim în capitole separate, nu sunt deloc separate, nu sunt decât grade ale unui fenomen de care nu vom scăpa niciodată: realitatea este aceea a ficțiunii, a interpretărilor pe care le formulăm. Cearșaful ficțional al scriitorilor nu e alb, e unul colorat și țesut cu tot feluri de înfloriri. Suntem cumva condamnați, în sensul cel mai minunat și mai fermecător de pe lume, la a născoci cearșafuri, pânze, țesături pentru *realitatea* la care nu ajungem niciodată fiindcă ea nu există decât din întâlnirea dintre nenumăratele interpretări pe care le tot dăm de când există omul pe lume și spune povești despre om. Nu intru în mai multe amănunte. Întrebarea mea ar fi: în calitate de prozatori, cât de tare simțiți că mai adevărate sunt lucrurile pe care le născociți aruncându-le deasupra unor realități care dobândesc existență grație intervenției voastre? Cât de tare simțiți responsabilitatea de a face să se arate o realitate?

Memoria e creatoare, amintirea e creatoare. Niciuna nu e „adevărată” la modul absolut, încât să poți să spui: așa a fost, nu altminteri. Am povestit altă dată o întâmplare de la Casa Scriitorilor de la Neptun, unde ne petreceam vacanțele împreună toți echinoxistii, cu familii cu tot: Marian Papahagi, Adrian Popescu, Eugen Uricaru, Dinu Flămând, Marcel Runcanu. Protagoniști: Laura Poantă și Ioana, fiica lui Eugen Uricaru, eu, ca instigatoare secretă la farse, salamul de Sibiu al lui Gyuri Schwarz. Nu o repet. Povestea a fost cu scandal, cu nervi, apoi cu hohote de râs. Seara ne-am adunat toți, epuizați, în balconul Doinei Uricariu unde salamul a fost sacrificat. Cine a pus la cale farsa a rămas un mister. După mulți ani, Gyuri a trecut pe la filială. I-am spus că trebuie să-i spun ceva. „Știu”, a zis el. De unde? „M-am tot gândit o bună bucată de vreme și mi-am zis că nu putea fi decât cineva mai presus de orice bănuială”. Adică eu. Am mărturisit totul în *Marea scriitorilor*, antologia alcătuită de Ozana Cucu-Oancea. De ce v-am spus această poveste de pomină? Fiindcă eu, făptașul, am descoperit cu uimire în antologie povestea mea povestită întocmai de tineri care fuseseră la mare după 90 și care și-o asumau senin. Atât de puternică a fost povestea, încât a devenit o realitate anonimă și asumabilă de oricine. A fost și o dovadă pentru mine că e tare greu să afli unde șade adevărul.

Ovidiu Pecican

Mie, mărturisesc, Rebreanu îmi place cel mai mult din literatura română – proză. Deși, ca arădean din naștere, Slavici îmi apare ca un prim prozator ardelean, în sens larg, de mare calibrul, și când se vede ce condeier complex era, mai ales acum, când i s-a editat comprehensiv opera, sub bagheta dirijorală, ca să zic așa, a lui Eugen Simion. Acum vedem toată desfășurarea lui Slavici. Până ieri nu se puteau vedea anumite părți ale ei, ca de pildă, cartea aceea cu probleme socotită a fi expresia unui antisemitism slavician, *Soll și Haben* (1878), sau, mai ales, contribuțiile lui la presa din perioada ocupației germane din Primul Război Mondial. Acum vedem ce a făcut și ce n-a făcut și putem judeca mai corect cine și cum a fost scriitorul, acuzat de trădare la sfârșitul Primului Război Mondial și arestat o vreme din această pricină. Se pare, de altfel, că românii ardeleni au avut, nu o dată, parte de asemenea lucruri. Nici Șincai nu a scăpat de poteră, la vremea lui. Nici Rebreanu, dacă ne amintim, nu a putut evita acuzele de trădare în Imperiul Austro-Unguresc, a fost urmărit în perioada până la București, arestat. Noroc cu ofițerul german care i-a făcut scăpat romanul „Ion”, altminteri poate amânăm marele roman al literaturii noastre cu încă cine știe cât – sine die – și pierdeam această capodoperă.

De ce mi se pare mie că „Ion” este cel mai mare roman al lui Liviu Rebreanu și, poate, într-un fel, unul dintre cele două sau trei uriașe romane ale literaturii române până astăzi. Pentru că în „Ion”, deși aparent vorbim despre întâmplările dintr-un sătuc ardelean, vorbim despre o lume, o lume întreagă, o lume etajată, în care își au locul și țărani săraci, și mijlocașii, și oamenii mai înstăriți ai satului, dar sunt acolo și notabilitățile – evreul, învățătorul, tânărul intelectual în formare – Titu Herdelea. Așadar, avem o lume pestră, cu toate angrenajele ei de interese materiale, politice și afectiv-emoționale, din care nu lipsesc nici evreii, nici maghiarii, nici politicienii români complici cu sistemul, nici aceia care sunt împotriva sistemului – Groșoreanu și toți ceilalți. E o lume fascinantă, deplin încăpătoare, coerentă și plauzibilă ca întreg; e, din acest punct de vedere, o lume minunată, împlinită în datele ei. M-am uitat puțin peste ediția lui Niculae Gheran din „Ion”, în partea finală a ei, la documentația adunată de prin sertare, arhive, din caiete și de pe foi dispartate, organizate

cu ochi de meșter de editor... și am urmărit cu mult interes, încă o dată, modul în care în mintea fostului ofițer de honvezi – Rebreañ Oliver, cum era trecut în acte pe când slujea, în uniformă, în garnizoana de la Gyula –, se decantează încet-încet ceea ce vrea să facă. Am comparat acest atelier de creație plin de dibuiri, de căutări febrile, neîncetate, cu ceea ce s-a întâmplat în cazul lui cu avatarii temei țărănești. Amintiți-vă că Rebreañu a încercat marea cu degetul și a scris un roman dedicat lui Horea, faimosul erou de la 1784 al românilor transilvăneni. Ei bine, s-a zis că parcă era dedicat lui Iuliu Maniu și că, deci, era un roman cu teză și din această cauză nu era așa reușit, trebuia să dea mărturia sa de patriot transilvan, voia să obțină numirea într-o altă slujbă, nu a reușit, a obținut altceva, așadar, că erau alte interese la mijloc care nu țineau de pura vocație literară. S-a mai spus că Rebreañu s-a grăbit, că trebuia să mai aștepte puțin, că lipsea ceva de acolo, puțină sare și piper ca să fie un roman din galeria marilor romane rebreaniene.

Pe de altă parte, nu avem foarte mulți scriitori – trebuie spus și acest lucru – care au produs nu unul, ci mai multe romane de mare calibrul. Adeseori se întâmplă să scrii un roman minunat și pe urmă celelalte să fie așa cum pot fi, mai bune, mai puțin bune, bunicele etc. Rebreañu a reușit – primul în literatura noastră – această performanță uluitoare, aflându-se oarecum la un soi de început al romanului românesc contemporan, a scos cel puțin vreo patru capodopere, dacă e să le număr, deși mie, mai ales acum după anii 89, mi se pare că și „Gorila” ar trebui trecută în șirul capodoperelor, că prea seamănă, în chip cu totul vizionar, cu ceea ce trăim azi. (L-am recitat, eroul – Toma Pahonțu – nu mi se pare Pamfil Șeicaru, mi se pare că e mai aproape de liderul unei forțe politice extremiste și populiste din ultima legislatură. Vă spun drept). Sunt multe asemănări cu realități zguduitoare pe care Rebreañu nu le-a trăit, dar, iată, că le-a intuit, probabil ca venind, apropiindu-se de România. Poate mă înșel, poate seamănă cu altcineva, cu un alt lider, cu răposatul Vadim Tudor, sau poate că nu seamănă cu niciunul, nu contează, dar Rebreañu a simțit că nu a izbutit în „Crăișorul” așa cum a vrut și, poate și de aceea, nu s-a lăsat de tema țărănimii așa că, până la urmă, a dat acest roman al răscoalei din 1907, care nici nu știu dacă nu a fost inventată și adusă în centrul atenției românești, la dimensiunile acelea de epopee tragică, mai mult de Rebreañu decât de natura exactă a evenimentelor... Pentru că, iată, astăzi, când nu mai vorbim la modul ideologic despre marea răzvrătire țărănească din Moldova și din sudul țării de la începutul secolului trecut, aflăm ba că au venit emisari ai revoluționarilor ruși de la 1905 care să incite lumea de prin sate, ba că problema au fost arendașii care se întâmpla ca mulți dintre ei să fie evrei sau greci sau armeni, nu toți, că alții erau români de-ai noștri... Oricum, lucrurile se arată puțin altfel. Rebreañu, totuși, a dat acest uriaș roman, o sinteză personală de mare măiestrie literară, unde, de această dată, nu s-a mai scumpit la tărâțe, ca să zic așa, n-a urmărit, de astă dată, cu fidelitate doar destinul eroului principal, ca în „Crăișorul”, ci a reușit să disipeze materia epică pe spații mai ample și să intre prin toate ungherele, să vorbească despre o sumedenie de personaje, să facă așadar o epopee a socialului, ba chiar o relatare despre agonia unei clase ce venise pe lume demult, demult, în vremea neoliticului...

Mie mi se pare că Rebreañu este, poate, unul dintre foarte puținii – sunt doar doi-trei autori de proză românească de o asemenea cuprindere – de o complexitate uluitoare. Repede, în plină tinerețe, s-a grăbit, de exemplu, să scrie primul roman metafizic al literaturii noastre – „Adam și Eva”. Acest roman a fost citit de unii ca o serie de nuvele reușite și, într-adevăr, ai acolo, în capitolul mesopotamian, un exercițiu narativ comparabil cu al lui Flaubert cel din „Salammbô”, despre Cartagina. Dar în capitolul imediat următor găsești și Egiptul, numele egiptene, cu centralitatea unei povești de iubire și viața pe care o iscă din nimic, din câteva conspecte de cărți de istorie. Nu mă pot împiedica să-l văd și pe creștinul Rebreañu în aceste povești care alcătuiesc romanul modular „Adam și Eva” pentru că, dacă așezi în centrul construcției tale epice tema iubirii care străbate epocile și rezonază în transcendent, ai abordat o temă pe care Iisus Hristos în Evangheliile a acreditat-o ca lege fundamentală a vieții de aici și de dincolo de moarte; ba chiar una care transcende până și religiile. Iubire găsește Rebreañu și în capitolul din roman despre India, unde se poate întâlni și figura memorabilă a celui guru care își muștră regele, pe Arjuna, poate chiar cel știut din *Bhagavad Gita*, de pildă. Este fascinantă, îl dojenește fără teamă pe monarh pentru desfrâu și pe urmă se duce și renunță la viață în apele Gangelui. Dar Rebreañu reușește, la mijlocul acestui roman, o performanță de mare rafinament și dificultate. El spune o poveste din anul 1000, în care iubirea este sublimată, ea nu se consumă decât spiritual, căci se referă la o icoană, la chipul Sfintei Fecioare Maria. Călugărul Adeodatus o iubește cu o patimă metafizică, nu cu o patimă pământească, această icoană. Este uluitor cum iscă Rebreañu epic într-o istorioară fără pic de epic ce se pretează mai curând unui imn pios... Avem acolo, apoi, cea mai frumoasă – cred – pagină de literatură scrisă de un român pe tema Revoluției franceze. Nu uit, când spun asta, că extraordinarul literat și filozof care a fost Camil Petrescu a dedicat el însuși o dramă Revoluției franceze – Danton –, excelent scrisă. S-a încercat transpunerea ei inclusiv în formula teatrului televizat, la un moment dat. E greu, sunt personaje multe, multe cuvinte, tensiune ideatică și politică, dar teatrul este, până la urmă, altceva, sunt tăceri, sunt gesticulații de tot felul... Ei bine, în raport cu ea mi se pare că acest capitol cu Yvonne și Gaston, din „Adam și Eva” rămâne exemplar, e mult mai sus. Este cea mai frumoasă „pagină” literară românească despre Revoluția de la 1789.

Revin acum la planul general. Avem acolo un roman metafizic. Gândiți-vă că nu i-a fost ușor lui Rebreañu să scrie nici acele interludii dintre un capitol și altul care arată migrarea sufletului spre a o altă posibilă biografie. Ce modele prealabile puteau să îl inspire, să îi ofere sugestii? La noi, de exemplu, Eminescu, atunci când scrie: „Vremea încearcă în zadar/ Din goluri a se naște”, când încearcă o poezie a cosmogonicului (minunată analiza loanei Em. Petrescu pe tema asta), sau alergarea Luceafărului spre bunul Dumnezeu – ne amintim toate acele strofe uluitoare – în consens metafizic. Ele se puteau pierde ca poezie, căci rămân în pură abstracțiune, dar Eminescu găsește aceste imagini pregnante care sunt atașante pentru cititori până astăzi și vor rămâne astfel, probabil, mereu. Nu încape îndoială că prozatorul născut de la Iași și proza fantastică a lui Eminescu, găsind sprijin atât în *Sărmanul Dionis*, cât și în tipul de iubire ipostaziat în *Cezara*. Rebreañu a încercat și el o astfel de

cutezanță, lăsând în romanul lui mirabil și unic până astăzi în literatura noastră ca asemenea filioane să se intersecteze și să ducă la ceva diferit.

Unii spun că, dacă învățăm caleidoscopul, nu e vorba de un roman metafizic, ci e un amplu poem în proză. Acolo sufletul se tot duce, îl mai învățăm un pic, ajungi într-o altă țară, într-o altă civilizație, e aproape o profecție a lui Daniel acolo, aceste schimburi de civilizații fantastice, cu momentele uluitoare ale istoriei, în desfășurarea ei, amintesc de colosul cu picioare de lut din Biblie. Dar vor veni, poate, și profesorii sau împătimitii de istorie și vor zice să nu vorbim prostii, romanul „Adam și Eva” este un curs de istorie universală! Fostul ofițer chezero-crăiesc scrie într-o limbă română extraordinară, decantată. Reușește, așadar, Rebreañu, să facă și un roman istoric, care, la drept vorbind, este trans-istoric, este metafizic, filosofic. Normal că lumea a fost buimăcită, la apariția romanului, nu exista un public la acea oră pregătit pentru o asemenea lectură așa cum se cuvine, nu prin erudiție, ci ca deschidere sufletească; nu cred că există nici acum publicul adecvat pentru acest roman, încă.

Mai avem nevoie să săpăm, „prin răpi și gropi adânci”, până să înălțăm așa cum se cuvine privirile înspre stele... Nu ajunge faptul că între timp a apărut primul sistem filo-

sofic românesc, al lui Lucian Blaga, că a apărut apoi al doilea sistem filosofic românesc, al lui Noica, probabil că o să-l așteptăm și pe al treilea până să se formeze un public pentru filosofia românească mai articulată, nu doar pentru simple eseuri izbutite și seducătoare... Însă cuprinderea lui Rebreañu este uluitoare.

După cum știți, încă de la „Ion” s-a stărnit o mare polemică în literatura română, pe care a animat-o Tudor Arghezi, spunând că asta nu e proză artistică, e stilul proceselor-verbale, unde e metafora, unde e munca de făuritor în aur a lui Benvenuto Cellini, ce stil de literatură este literatura fără stil? Sigur, la noi se discuta o chestiune pe care în Franța o tranșase, încă din prima parte a sec. al XIX-lea, Stendhal. Acesta își luase în mod declarat ca model pentru scriitura lui codul napoleonic, adică limba decantată, clară, rațională, a juriștilor. Nu încerca să pună floricele, nu încerca să facă mare caz de metaforă, metafora era întregul și ceea ce conta era o parabolă uriașă. Mi se pare că această dimensiune a lui Rebreañu nu trebuie uitată. Se lovise de aceeași provocare și Slavici la vremea lui. Slavici s-a apucat, ca un tânăr timid, deși cu studii încheiate la Viena, să culeagă folclor și să transpună în versiune scrisă basmele pe care le auzise, cum ar fi „Florița din codru”. Ion Creangă, la „Junimea”, când a auzit poveștile culese și citite de Slavici, a zis că e ceva factice ceea ce aude, ceva artificios și convențional, că, adică, limba noastră privește pe o fereastră care nu prinde reflexele luminii, nu prinde culorile, se articulează ca o limbă plată, inexpressivă. Obsesia lui Slavici, venit dinafara Regatului Român, din diaspora românească transilvană, era să scrie pentru toți românii, dincolo de provinciile istorice și de diferențele regionale în articularea vorbirii și scrierii. I-ar fi fost și lui ușor să folosească cuvinte din zona lui, care este și a mea, a pusteii arădene. Să zică *higyegeye* – cu e deschis – și nu vioară cu goarnă (trompetă) dar fără cutie de rezonanță, *folvedeu*, *credeț* și alte cuvinte de genul acesta, nu le-a spus. Creangă a socotit inimaginabil să nu vorbească ca la el acasă, în Humulești, sau ca în bojdeuca din Țicău. Și atunci au apărut aceste lucruri care ne-au dat bătăi de cap și la palmă din partea tovarășei învățătoare: „șfară cu motocei la capăt”, și câte altele. Erau două doctrine total diferite, bătăndu-se cap în cap. Unii voiau unificarea lingvistică, aducerea vorbirii și a scrisului la un numitor național comun superior (culmea, tocmai ardelenii noștri au încercat-o, nu prozatorii cei dintâi, ci savanții, faimoșii doctori transilvăneni care au făcut marele Dicționar al Academiei, Massim și Laurian, unde totul dobândise o aură ultralatinizată. Mie îmi plac pentru că visau foarte înalt, chiar dacă erau total nepragmatici, nu cum propunea Maiorescu). Ilustrul critic voia să ajungem la un numitor comun mai accesibil și prietenos, la îndemâna oricui, să facem și așa, să adăugăm pe aici, să punem sare și piper și, în fine, a apărut limba pe care o știm și pe care a omologat-o Maiorescu, într-un fel, în stilul-i sobru, sever, eseistic, à la Tacit, iar Eminescu, în maniera lui... extraordinară, cu arhaisme, cu neoașisme și mai ales cu combinații de vocabular inimaginabile până la el, onorând-o în toate modurile posibile ale unei limbi poetice pe care o știm de-acum, neîncetând să ne tot mirăm de ea, și care a devenit normativă pentru visele noastre.

Cred, așadar, că Rebreañu este marele prozator al literaturii noastre și, spunând asta, fac o pleacăciune și în direcția lui Slavici, a lui Mateiu Caragiale, Marin Preda, a lui Eugen Barbu, a lui Fănuș Neagu, a lui Zaharia Stancu, a câtor altora și a unui mai puțin discutat autor, pentru că s-a compromis o vreme politic din cale afară și încă multă vreme probabil va fi privit cu reticiență, autorul „Cronicii de familie”, Petru Dumitriu, un mare scriitor, a cărui revelație am avut-o nu doar prin această trilogie, ci și prin suita așa-ziselor „Biografii”, un roman din romane prin care literatura română egala performanțele lui Mihail Șolohov, depășind constrângerile de epocă din chiar interiorul lor; o construcție niciodată terminată, dar care are vreo 2000 de pagini, pusă cap la cap abia prin 2004, când toată această serie a edițiilor pe foiță, de tip „Pleiade”, le-a recuperat, sub auspiciile aceleiași colecții academice. Acestea fiind spuse, una peste alta, Rebreañu este și rămâne marele autor al inimii mele.

Leon-Iosif Grapini

Spiritul locului – oglindă a plaiurilor bistrițene și năsăudene

În luna septembrie a acestui an, la Editura Școala Ardeleană a văzut lumina tiparului volumul *Spiritul locului. Ținutul Bistrița-Năsăud prin ochii scriitorilor*, o impresionantă și valoroasă antologie gândită de Menuț Maximinian – președintele Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud, cu un *Gând* de Ioan-Aurel Pop – președintele Academiei Române, și cu un Cuvânt de însoțire, *De unde ești de loc?*, semnat de Irina Petraș – președinta Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj, un proiect editorial coordonat de Gabriela Ciornei și realizat sub egida Consiliului Județean Bistrița-Năsăud. Volumul este editat de Societatea Scriitorilor din Bistrița-Năsăud în parteneriat cu Uniunea Scriitorilor din România – Filiala Cluj și cu revista *Răsunetul cultural*.

Președintele Academiei Române, Ioan-Aurel Pop, își încheie *Gând*-ul, un periplu prin istoria și cultura județului Bistrița-Năsăud, întins pe două pagini, astfel: *O adevărată școală de cultură și de eliberare națională a fost liceul (azi Colegiul Național) din Năsăud, cu a sa societate culturală a elevilor, intitulată „Virtus Romana Rediviva”, unde au studiat mari spirite ale neamului românesc, în frunte cu George Coșbuc, cu Iacob Mureșianu și cu Liviu Rebreanu. După 1918, s-a ridicat mult orașul Bistrița ca centru românesc. Urmașii marilor bărbați care au făcut România Întregită fac azi biblioteci, centre culturale, reviste, între care și „Răsunetul cultural”. Ei, scriitorii, prin antologia „Spiritul locului”, gândită de Menuț Maximinian, sfințesc locul cu verbul lor și ne conving mereu că „la început a fost Cuvântul”.*

Proiectul, inițiat de regretatul critic literar Andrei Moldovan, fostul președinte al Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud, a fost preluat de talentatul și prolificul scriitor Menuț Maximinian, actualul președinte al SSBN, care, gândindu-l într-o altă formă, mult îmbunătățită, l-a continuat și, iată, l-a finalizat. „Ne propunem să descoperim, împreună cu colegii noștri, acel spațiu cu încărcătură afectivă pentru fiecare dintre noi, fie cel al nașterii, fie altele care ne dau energii pentru creație, de unde ne tragem esența ființei spirituale concretizată mai apoi prin scris. Fără acea matrice spirituală a sufletului nu ai cum da forme scrisului, pentru ca mai apoi să dăruiești cititorilor o literatură ce nu este opacă, care după ce a ieșit din atelierul de creație să prindă aripi. Bistrițenii vă vor oferi o oglindă a plaiurilor natale”, își susține, printre altele, demersul întreprins, Menuț Maximinian în *Argumentul* antologiei.

Pe lângă scriitorii de azi și de ieri ai județului Bistrița-Năsăud, regăsim în antologie personalități marcante ale literaturii și culturii românești care, în scrierile lor, au făcut referire la ținutul bistrițeano-năsăudean, precum și oameni de seamă, originari din acest loc, care, deși nu s-au dedicat scrisului, prin activitatea lor au sporit faima acestor meleaguri.

Fiecare text este însoțit de fotografia autorului, iar cele mai multe dintre materialele cuprinse în carte sunt presărate cu câte o fotografie aleasă de semnatarul acestuia sau de realizatorii antologiei. Doar din simpla enumerare a acestor nume ne putem da seama de valoarea indiscutabilă a acestui volum cu totul remarcabil.

Marile figuri literare – Rebreanu, Coșbuc, Blaga –, dar și toată Istoria mare și puzderia de istorii mărunte și deloc neînsemnate sunt aduse împreună în carte pentru a da consistență unei biografii comunitare. Vocile antologiei nu lasă în umbră nici un detaliu. Istorie, relief, literatură, obiceiuri, oameni de vază, istorisiri sentimental-nostalgice valorează spiritul locului, adăugându-i tușe și contururi inconfundabile. (...) Spiritul locului e o secvență din harta identitară românească fără de care alcătuirea de Ținuturi și Țări românești și-ar pierde din greutate și sens. Probă și multele răspunsuri care au venit în întâmpinarea generoasei idei lansate de Menuț Maximinian - concluzionează, în Cuvântul de însoțire, doamna Irina Petraș.

Ion Cristofor Filipaș

O veritabilă bijuterie

Citesc, răsfoiesc, cu supremă încântare, o splendidă antologie numită *Spiritul locului. Ținutul Bistrița-Năsăud prin ochii scriitorilor*, Editura Școala Ardeleană(2022). Antologia este realizată (gândită) de Menuț Maximinian, un poet care mă uluiește mereu cu activitatea lui de scriitor, de gazetar, de etnolog.

Cartea e prevăzută cu un *Gând* de Ioan-Aurel Pop și o introducere semnată de Irina Petraș. Pe copertă e reproducă o pictură a lui Marcel Lupșe, colegul meu, mai tânăr, de la Liceul Energetic din Cluj. Cartea e o veritabilă bijuterie, fiind alcătuită cu mare dragoste și competență. Sunt prezenți în carte oameni ai locului sau pur și simplu personalități care îndrăgesc acest ținut fabulos, Bistrița și Năsăudul.

Cartea a avut darul de a răscoli în memoria mea multe amintiri legate de această zonă. Năsăudul a fost primul oraș pe care l-am vizitat. Copil de la țară fiind am rămas marcat de această întâlnire cu o lume străină. Fusesem bolnav, iar rudele mele de la Năsăud povesteau, cu mult haz, despre întâlnirea mea cu medicul ce m-a consultat. (Se pare că m-am repezit la ochelarii săi!). Ceva mai târziu, pe vremea Centenarului G. Coșbuc, descopeream că în Năsăud oamenii purtau costume populare, deși erau orășeni. La un asemenea orășean, care mergea la plug și la coasă, în ciuda faptului că era absolvent de liceu, am văzut prima bibliotecă din casa unui țăran. Am fost mereu uluit de această zonă (în care aveam rude apropiate) și care era indiscutabil superioară lumii Câmpiei Transilvane în care mă născusem.

Cu aceste sentimente, privesc cartea alcătuită de Menuț Maximinian, cu maximă încântare și curiozitate.

Elena M. Cîmpan

Duhul unei cărți

Orice se poate spune despre cartea „Spiritul locului”, antologie de Menuț Maximinian, apărută la Editura „Școala Ardeleană”, Cluj- Napoca, 2022, numai că este mică, nu. La cele 563 de pagini (fără cuprins), format aproape A4 (poate fi și cel din titlul Anei Blandiana, „Patria mea, A4”) concurează cu vechile letopisețe, cronici, ceasloave, documente de cercetat prin arhive, lăsate de la curțile domnești, cu sau fără sigiliu. Doar că este un volum nou, mirosind a texte unul și unul, în măsură să (re)creeze, să susțină și să genereze un spirit al locului. Să creeze, pentru că nimeni/ nimic până acum n-a adunat împreună atâtia autori și atât de multe scrieri legate de Bistrița, ceea ce înseamnă că Antologia lui Menuț Maximinian este una de căpătâi, de așezat la capăt de raft, de bibliotecă, de preocupări. Să susțină, cu convingere, că acest loc este unul ales, care merită să rămână unitar, prin operele ce l-au descris, cântat, consemnat. Să genereze, aidoma unui curent de opinie, o întreagă mișcare de păstrare a specificului literar din patria lui Coșbuc, a lui Rebreanu, a lui Ion Pop Reteganul, a lui Andrei Mureșanu. Toate cele trei acțiuni converg spre un „spirit al locului”, acel „genius loci” sau „spiritus loci”, conform expresiei latine, care poate să fie înțeles și drept „suflet” al locului. Un fel de duh protector.

Mergând mai departe cu această teorie asupra spiritului unui loc, fără a ne îndepărta prea mult de substanța cărții în discuție (după cum vom vedea, fiecare ipoteză se susține cu textele prezente în Antologie), există, așa cum știm, spirite bune și spirite rele, amândouă destul de oculte, mai ales când e vorba de povești, de personaje, pe care nimeni nu le poate garanta (literatura însăși stând sub un climat al nesiguranței, al lipsei de a proba cele scrise, citite, mizând, aici, pe încredere, aproape oarbă), de unde și nelipsita vrajă care ne însoțește prin lumea de rang secund, în oglindă cu cea adevărată. Înfruntându-se, ele, spiritele, se regăsesc în textele autorilor prezenți, sub diferite forme, expresii, aluzii și iluzii.

Ceea ce ni se pare cu devărat miraculos este faptul că spiritul/ duhul nu se vede, dar se simte. Este una din trăsăturile magice ale literaturii, care nu i se dezvăluie decât celui care a ajuns la un anumit stadiu de a dialoga cu cărțile, cu operele, având timp petrecut împreună, ani de lecturi, de căutări și aflări, pentru ca armoniile să se întâmple și afinitățile („elective”?) să-și facă simțită prezența. Înlocuind spiritul cu duhul (ele fiind, de altfel, sinonime), duhul este ultimul care părăsește trupul, este ceea ce rămâne, după ce nimic nu mai e. Literatura păstrează amintiri despre tot ce a fost, prin texte nenumărate, încât am putea spune că nu doar noi devenim duh, ci și literatura poate avea acest atribut, și încă unul .

După o introducere atât de lungă în sfera spiritului/ duhului, revenind la paginile cărții „Spiritul locului”, girată de la bun început de Cuvinte introductive, semnate de Ioan - Aurel Pop și Irina Petraș, recunoaștem că tot ce a dat pământul bistrițean – năsăudean, în materie de literatură, se găsește strâns aici, cu strădanie, stăruință și răbdare, de la cei ce-au fost până la cei ce (mai) sunt, într-o logică n-am spune nici cronologică, nici grupată pe domenii, ci, pur și simplu, într-o călătorie prin timp, cu prozatori, cu poeți, cu preoți, cu istorici, cu academicieni, în pagini de operă, în interviuri, în mărturii. Fiecare după posibilități, și nouă, cititorilor, după nevoi. Găsim în carte, ca-ntr-o devălmășie a literaturii, ca într-o sală mare a tronului, domnitori și domnitoare ale literaturii, în vremea lor, din trecut, până în zilele noastre. Cu mulți dintre cei care alcătuiesc spiritul locului acesta ne întâlnim pe stradă, ne salutăm sau nu și ni se pare ciudat că, parcă, posteritatea crește, se formează sub ochii noștri.

Lista celor prezenți în carte se poate întinde pe pagini bune, care ar apăsa greu asupra acestui text de prezentare. Pentru cei familiarizați cu specificul literar, cultural și spiritual al Bistriței și Năsăudului, o astfel de carte constituie un fapt firesc, de datorie față de înintași, față de urmași. Pentru cei, însă, cărora nu le este foarte clară contribuția bistrițenilor și a năsăudenilor la marea construcție a literaturii și culturii române, cu siguranță, cartea reprezintă o iluminare, ca cea care ne însoțește atunci când aflăm un lucru pentru prima dată.

Avantajul unei astfel de cărți este că, deși este deosebit de voluminoasă, ea nu plictisește, prin schimbarea imediată, după numai câteva pagini, a stilului, a felului de exprimare, a subiectului, a faptelor prezentate, a trecerii, pe nesimțite, de la un autor la altul. Diversitatea, în măsură să confere unitate, este un lucru valoros, ce rămâne peste ani, ca un ecou.

Prin carte trece duhul, ceea ce înseamnă că o carte cu duh este o carte vie, cu viață. Scriitorii, ca duh ai unei cărți. Literatura, ca duh. Sunt sintagme ce se formează, parcă, instantaneu.

Cartea lui Menuț Maximinian, „Spiritul locului”, având ca subtitlu „Ținutul Bistrița-Năsăud prin ochii scriitorilor”, este un „loc” unde se întâlnesc multe spirite, care, doar împreună, pot influența un destin.

Antologia *Spiritul locului. Ținutul Bistrița-Năsăud prin ochii scriitorilor* va fi lansată vineri, 28 octombrie, ora 12.00 la Uniunea Scriitorilor din România – Filiala Cluj

Laura-Corina Roșca

Vara genunchiului stâng

După mai bine de douăzeci de ani de la *Dilem(n)e*, volum ce a reprezentat debutul ca poetă al Elenei M. Cîmpan, ne aflăm în prezența unui nou volum de versuri, publicat la Editura Ecou Transilvan în anul 2022, volum care cuprinde o constelație ideatică aflată în punctul de incidență al unei duble vocații – cea de profesoară și cea de om de litere. Este știut faptul că Elena M. Cîmpan este profesoară la Colegiul Național „Liviu Rebreanu”, iar din 2021, inspector de specialitate al județului Bistrița-Năsăud, că este membră a Uniunii Scriitorilor din România - Filiala Sibiu, membră a Uniunii Ziaristilor Profesioniști din România și președintă a Filialei Bistrița-Năsăud. De asemenea, este știut faptul că Elena M. Cîmpan este autoarea unui număr însemnat de volume de poezie premiate și recunoscute pe plan național și internațional, dintre care amintim doar câteva - *Damian, Dansul verde, Sentimentele lucrurilor, Intrarea în timp, Poeme de fluturi* (acesta din urmă premiat la Uniunea Scriitorilor din România Filiala Sibiu în anul 2020).

În esență, personalitatea sa poetică s-a întregit de-a lungul timpului cu experiența sa de critic literar și traducătoare, mai ales din poezia germană contemporană. Scrise cu delicatețe și rafinament stilistic, poemele celui mai recent volum al autoarei, *Vara genunchiului stâng* (2022), îmbină, așadar, reflexivitatea teoretizantă cu o tonalitate confesivă, intimă, în versuri al căror eșafodaj ne deschide drumul spre o interogație esențială ce pare a fi elementul lor de forță: „Cine știe drumurile noastre./Colecție de ramuri răsfirate?/ Cine știe drumurile noastre/ Adunate în inimă?...”[1]. Drumurile Elenei M. Cîmpan circumscriu o reprezentare cartografică unică în peisajul literar actual, care aparent sucombă în artificiu stilistic, având o slăbiciune pentru „categoriile negative” ale prezentului, instalându-se într-o orientare estetică în care singura regulă ar fi cea de „a ști să folosești cum trebuie haosul”[2]. Elena M. Cîmpan nu respinge libertățile expresiei poetice contemporane, însă ea conferă călătoriilor simbolice ale poetului în orizontul creației sale aura unei arhitecturi de idei limpezi care deschid drumul spre o citadelă lăuntrică minuțios organizată. Singur, prin lume este un astfel de poem. Aceste versuri ce iau locul tăcerii, temerii, confuziei, sunt în măsură să arate peripelele de pretutindeni și de nicăieri ale unei gândiri profunde, romantice, orientate spre trecut:

Vai, ce s-a ales din călătorii!// Praful, uitarea, uneori câteva imagini;/ Destul cât să zboare gândul/ Și să-mi povestească:/ Știi, tocmai m-am întors din Italia./Deși știam că n-a plecat nicăieri./Peste câteva zile îmi spunea entuziasmat/ Că a fost în Spania și se ruga să-l cred./La telefon, după ce mă întreba ce mai fac,/ Spunea că vorbește din Franța./Apoi din Austria./Până ce am fost de acord amândoi/Să păstrăm convenția călătoriilor;/Mă bucuram când era în Turcia./În Polonia, prin Germania;/Ajuns la capătul continentului./Gata de imbarcare, ca Vasco da Gama;/ Du-te, am ajuns să-i spun./După ce am înțeles drumurile lui/ Imaginare, ca scrisorile lui Octavian Paler;/ De învins teama!...”[3]

Este frumos acest poem pentru că ne apropie de centrul liricii Elenei M. Cîmpan prin intermediul imaginii gândului care zboară, a vocii care povestește, care are drumurile sale imaginare și cosmopolite, care sunt, în fond, tot atâtea despărțiri ce marchează un spațiu al introspecției, căci semnaleză despărțiri față de ceea ce înțelegem prin călătoria sensibilă a spiritului. Este imaginea vieții ca despărțire, a călătoriei ca îndepărtare, care se prelungește la infinit prin acest „Du-te” resemnat din final al poetei. Este un îndemn care, în mod paradoxal, face ca dependența față de ființa părăsită să rămână totuși implacabilă. Se regăsește această obsesie a trecutului și a existenței solitare, de asemenea, în poemul *Strada care merge înapoi*:

„Fac doi pași, mă opresc/Și strada mă trage înapoi/Ca o bandă de alertat./Aș vrea să fiu pe o bandă/ De la casa de marcat din supermarket-uri/Care să mă înainteze, ca pe orice produs./Sau măcar pe o scară rulantă pe orizontală/Care să preia picioarele mele oboșite/ Și să mă ducă la destinație./Dar strada aceasta./Strada pe care locuiesc./Strada mea mă duce mereu înapoi./Mă întoarce în trecut, cu doi-trei pași./Cu două-trei case./Cu doi-trei copaci...”[4]

Vara genunchiului stâng ne arată un drum transfigurat, o despărțire care este în sine o regăsire, o creștere și nu o disoluție. Este absurdul unui „drumul în carantină”, este mirajul „tuturor drumurile pământului/Care duceau spre tine”, este existența suspendată într-o oglindire abisală care transpune libertatea imaginației într-un spațiu al regresiei și al repetitivității: „Dar, deodată, și pe drumul înapoi, spre mine./Pe toate drumurile înapoi spre

către mine./Scia același lucru:/„Drum în carantină”... ”[5] Elena M. Cîmpan deschide așa dar acest nou volum de versuri cu imaginea unui spațiu care se distinge printr-un principiu al tăgăduirii. Acesta îl dublează pe cel al introspecției și generează la Elena M. Cîmpan reprezentări ale unui univers ce pare a rămâne la nesfârșit o „creștere negativă” (Marin Tarangul), cu scopul mereu eludat, menținându-se și evoluând mistificator.

Mie, Scriindu-mi despre genunchiul verii transmite un sentiment al speranței, corelându-l însă cu conștiința unei absențe, conștiință care nu întârzie să se replieze asupra ei înseși:

„Deschid cutia poștală/Și găsesc scrisoarea mea trimisă mie./Citesc tare încet, tare încet./Vocea mă însoțește/Pe drum/ De la o vară la alta./De la o noapte la alta. Ochii mi s-au închis de câteva ori./Încă nu, încă puțin./Genunchiul stâng tot mă doare./E ceață în iunie./Nimic nu mai vindecă/Duminica asta ca o semnătură...”[6]

Vara genunchiului stâng este un volum deopotrivă misterios și tulburător, scris într-o limbă literară admirabilă, vădind calitățile unei stiliste autentice. Poeta comunică faptul că omul este tulburat de ceea ce simte sau află uneori prin căutările și reveriile sale, că aspiră la frumusețe și echilibru, dar că este prizonierul unei lumi contradictorii, contrapunctice, a iubirii „cu genunchi oboșiți”[7], care își păstrează uneori deschiderea spre imprezvizibil și miraculos (o lume unde anii ar putea avea nume, unde „învieră devine posibilă”[8], unde „Bogăția mă făcea să visez”[9], iar străzile, „de ambele părți, până la capăt”[10], au doar magazine cu rochii de mireasă).

Expresia poetică a acestei existențe se desfășoară într-un conglomerat de trăiri uneori exaltate, expansive, alteori autarhice, introspective, ca exponent al „marii treceri” pe un drum care conduce la reflecție, suspensie, tăcere; un „ritual permis./Pe strada aceasta de la un capăt la altul/ Al vieții...”[11]

[1] Elena M. Cîmpan, poemul *Ramuri, Vara genunchiului stâng*, Editura Ecou Transilvan, 2022, p. 83

[2] Ion Pop, *Ore franceze II*, Editura Polirom, 2002, p. 240

[3] Elena M. Cîmpan, *Op. cit.*, p. 71

[4] Elena M. Cîmpan, *idem*, p. 49

[5] Elena M. Cîmpan, *ibidem* p. 5

[6] Elena M. Cîmpan, *ibidem*, p. 100

[7] Elena M. Cîmpan, *ibidem*, p. 28

[8] Elena M. Cîmpan, *ibidem*, p. 90

[9] Elena M. Cîmpan, *ibidem*, p. 6

[10] Elena M. Cîmpan, *ibidem*, p. 10

[11] Elena M. Cîmpan, *ibidem*, p. 12

Referințe

Cîmpan, Elena M., *Vara genunchiului stâng*, Editura Ecou Transilvan, 2022

Pop, Ion, *Ore franceze*, Editura Polirom, 2002

Tarangul, Marin, *Intrarea în infinit sau dimensiunea Eminescu*, Editura Humanitas, 1992

Uniunea Scriitorilor din România - Filiala Cluj

**Rondul de veghe
al poeziei transilvane**

Mariana Bojan, Sandra Cibicenco, Ion Cristofor, Vasile G. Dâncu, Andrei Gazsi
Iulia Anamaria Ghidui, Andrea H. Hedeș, Vasile Igna, Alexandru Jurcan
Menuț Maximilian, Alice Valeria Micu, Vlad Moldovan, Daniel Moșoiu
Olimpiu Nușfelean, Maria Pal, Ion Pop, Adrian Popescu, Ionuț Țene, Marius Țion

Vineri, 7 octombrie 2022, ora 12
La sediul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, str. Universității nr. 1

NEUMA a programat la Sediul Uniunii Scriitorilor din România -Filiala Cluj o întâlnire cu autorii editurii și cărțile lor. „Ultima iubire a lui Cezar” – Horia Gârbea, „Puterea secretă a cărților” – Menuț Maximinian, „Șeherezada” – Oana Boc, „Duhul oceanelor reci” – Florica Bud, „Pe malurile Acheronului” – Romulus Moldovan, „Cei care dansează” – Andrea H. Hedeș, „Cealaltă față a umbrei” – Maria Pal sunt volumele prezentate în capitala culturală a Transilvaniei. Moderatori: Irina Petraș, Horia Gârbea și Andrea H. Hedeș.

NEUMA. Pentru elita culturii

Irina Petraș

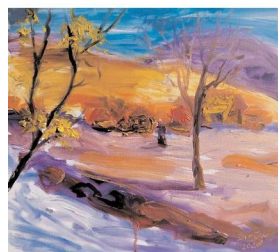
E sărbătoarea editurii și revistei *Neuma*. Sărbătoarea unei edituri care crește văzând cu ochii și crește frumos. Revista a devenit de referință pentru literatura română de astăzi. De asemenea, la Editura Neuma apar foarte multe cărți bune, care reușesc să transforme totul într-un soi de club carte select ceea ce mi se pare iarăși bine. Ce e iar de salutat este că editura a avut ideea de a aduce împreună mai mulți autori, chiar dacă, repet, toată lumea știe că noi, scriitorii, suntem singurătăți și nu numai, suntem singurătăți orgolioase, și ne dorim mari petreceri cu noi în centru. Editura a reușit să aducă aici autori diferiți, fiecare cu proiectul lui literar, dar care să se simtă foarte bine sub această umbrelă generoasă și primitoare a Editurii Neuma.

Andrea H. Hedeș

Țin să mulțumesc autorilor care au acceptat să facem această întâlnire cu cititorii și colegii. Mărturisesc că am urmat modelul doamnei Irina Petraș, acest concept de șezătoare literară. Adică nu am vrut să fie o întâlnire sobră și formală, ci am ținut să exemplificăm, dacă doriți, ceea ce, între noi, autorii mai vechi, știm că suntem o familie și întotdeauna ne întâlnim, ne susținem reciproc. O dovadă în acest sens este că domnul Horia Gârbea a venit de la București, după ce a fost mai întâi la Alba Iulia la colocviile romanului românesc, la Cluj i s-a jucat o piesă în cadrul Festivalului Internațional de Teatru și apoi și-a mai rupt o zi din program ca să fie alături de noi. Doamna Evelyne Maria Croitoru, care este o prezență constantă nu doar pe scena literară, dar și în ceea ce se cheamă astăzi un influencer cultural, și care, în momentul în care a auzit de eveniment mi-a spus că vine de la București. În general, autorii care au publicat la Neuma sunt oameni care au revenit, și vreau să le mulțumesc pentru asta. Înseamnă foarte mult pentru că asta dovedește că ne facem datoria așa cum trebuie, sunt oameni care au făcut primul pas la revistă și, după o oarecare conviețuire, au decis și să ne încredințeze un manuscris. În general, toți ne cunoaștem de foarte mult timp. Eu cu Menuț Maximinian am debutat cam prin 2008, am crescut literar împreună; cu Horia Gârbea ne cunoaștem din 2010. Dânsul a scris o cronică de întâmpinare, singura cronică de întâmpinare la o carte de debut a unui necunoscut. Multe dintre cărțile pe care le prezentăm aici au copertile realizate de către Laura Poantă.

Andrea H. Hedeș despre autorii Neuma

Maria Pal – *Cealaltă față a umbrei*, coperta reflectă titlul, este în alb și negru și reflectă acest imaginar oniric, imaginar fantastic, locurile abisale în care coboară, în care coboară poeta și pe urmă de acolo vine și aduce nestemate lirice. Ceea ce m-a impresionat la Maria Pal este colegialitatea și rețeaua de prieteni de suflet pe care-i are și toți oamenii care au însemnat ceva, care au făcut ceva pentru ea, un gest, poate i-au dăruit o carte, i-au dăruit o floare, au primit în schimb, în dar, o poezie. Veți vedea poezii dedicate Laurei Poantă. E o poetă care a călătorit și pentru care geografia este o geografie culturală, o geografie poetică. Toate aceste peregrinări literare, culturale au fost marcate prin poeme. Există o geografie a poeziei și a prieteniei în cărțile Mariei Pal.

EVELYNE MARIA CROITORU
CALIGRAFIA DESTINULUI
CALLIGRAPHY OF DESTINY

Evelyne Maria Croitoru are o antologie de autor *Caligrafia destinului*. Coperta surprinde foarte bine poezia doamnei Evelyne pentru că, așa cum știți, acuarela înseamnă ca pe o suprafață umedă să treacă ușor culorile și această suprafață umedă permite fuzionarea lor. Și atunci, apar nu doar noi culori ci și noi transparențe, apar noi idei, noi concepte care dezvăluie lucruri ce se află sub primul strat pe care-l percepe vederea. Lumea e percepută de Evelyne Croitoru cu inima și trece puțin dincolo de obșnuit, dincolo de cotidian. Cotidianul e doar un pretext pentru poezie, iar poezia este instrumentul prin care lumea nu este dezvăluită, dar este înțeleasă într-un sens superior, așa cum ar fi foarte frumos să înțelegem toți și să trecem prin lume. Poemele domniei sale sunt niște poeme pastel postmoderne – dacă îmi este permisă această formulare – și atunci, plecând de la o frunză, plecând de la un pom, plecând de la un peisaj, se ajunge într-un peisaj interior.

Până la urmă, sunt niște poeme ale sufletului și, fiind o antologie, e o întreagă călătorie interioară prin care poeta ni se dezvăluie, la fel ca toți poeții, pentru că poezia înseamnă să-ți pui sufletul pe tavă și să-l scoți la „mezat” în fața cititorilor, în fața criticilor.

Mă bucur tare mult că **Oana Boc** a venit la *Neuma* cu acest nou volum de poezie pentru că o urmăream ca poetă, o cunoașteam ca poetă, i-am urmărit evoluția. Ceea ce-mi place foarte mult e că a reușit într-o lume în care literatura, din păcate, este tot mai influențată de un anumit conformism, de anumite politici care, vrând-nevrând ajung și aici, a reușit într-o epocă, să-i zicem, a feminismului și a politicilor feministe și a trendurilor care apasă foarte tare pe anumite teme, să scrie o poezie a feminității. Este foarte important și foarte rar, mai ales într-o lume postmodernă. Este greu să-ți păstrezi feminitatea și pe urmă să mai și reușești să scrii despre ea, să o transformi în poezie, adică asta presupune o muncă interioară titanică și un proces alchimic greu, de durată, și pe care nu este la îndemâna oricui. Ceea ce mă bucură este că fiecare volum prezintă o altă octavă, o octavă superioară,

o evoluție, o spirală în care ne dăm seama că tema feminității, esența feminității e mai mult înțeleasă, e mai aprofundată, e mai bine dezvoltată și livrată într-un ambalaj extraordinar de delicat, niște versuri de organtă livrate cititorului, e șansa unei întâlniri cu femeia, femeia prin esență. Aici, femeia este Șeherezada și e destul să spun acest lucru ca să înțelegeți că este vorba, concentrat, de 1001 de fețe ale Șeherezadei și de aceea vă invit să căutați cartea și să descoperiți fiecare femeia de lângă voi, fie să vă descoperiți pe sine, doamnele, poetele, pentru că va fi revelație.

Despre **Florica Bud** și, mai ales, despre cartea domniei sale *Duhul oceanelor reci*, deși s-a scris mai puțin, s-a vorbit foarte mult. Mircea Petean vorbea despre limba poeziei, că, or aici este o astfel de limbă poeziască în care nu e vorba de dadaism însă, cumva, barierele conștientului și ale acestei rigori a raționalului sunt foarte slăbite, astfel încât iese la suprafață o întreagă marnă și creează un pământ nou, la fel ca în Haiti și în alte insule care se nasc și pe care solul încă este incert și nu știi dacă poți să pășești, busola nu te ajută, totul e într-o continuă schimbare. E greu să-ți găsești repere, însă ceea ce reușești să sesizezi e că este vorba de viață acolo, o viață care palpită și, aceste poeme, la fiecare citire, relevă altceva, exact ca un peisaj care încă nu e rigidizat și e într-o continuă transformare, e o copilărie a limbajului și acestei limbi a poeziei pe care Florica Bud a reușit să o cunoască, să o înțeleagă, să o perceapă și să ne-o livreze. O vrăjitorie a limbii care veți vedea, dacă veți avea curajul să citiți cartea, vă va pune serios la încercare, însă știu că sunteți niște temerari iubitori ai poeziei, așa că veți face acest pas. Vă asigur că merită. A și primit un premiu în Italia.

Romulus Moldovan și cartea sa *Pe malurile Acheronului*. Clujenii îl cunosc pe Romulus Moldovan pentru că e membru activ al mai multor cenacluri. În cazul lui Romulus Moldovan, psihanaliza este acel drum care ține de fibra sa, nu e nimic căutat și nici nu ar putea ieși o astfel de poezie dacă ar fi doar un demers forțat. Aceasta este cartea *Pe malurile Acheronului*. Cei care-i cunosc poezia lui Romulus Moldovan văd saltul înainte, pentru că nu e doar un pas înainte. E un lucru cu care se poate lăuda

Cartea lui **Menuț Maximinian** are o întreagă poveste pentru că noi am pregătit-o și a început pandemia și totul s-a închis. Știu că de la tipar au venit cu mască și mi-au spus că sunt ultimele cărți pe care le mai pot aduce pentru că închid. Tipograful ne-a livrat tirajul și a plecat acasă, s-a pus lacătul pe tipografie, dar și pe toate ușile, pentru că cu toții am tras zăvoarele și am stat acasă. Mi-a părut foarte rău de o astfel de carte substanțială, care adună cronicile lui Menuț. M-am tot gândit la soluție prin care să ajungă cartea la oameni și am început un canal de youtube în care prezentam timp de cinci minute o carte, la fel, rugam și autorii să citească din cărți. Prima carte a fost *Puterea secretă a cărților*. Mi-am zis că, deși suntem cu toții închiși în case, filmulețele vor ajunge în casele unde sunt români. Și, într-adevăr, filmulețele au ajuns pe tot mapamondul unde sunt români și s-a dus vorba despre cărțile respective. Îi mulțumesc că și-a dat concursul și am avut foarte multe vizualizări. *Puterea secretă a cărților* adună cronicile pe care Menuț le scrie cu multă sârguință, este neobosit. Menuț Maximinian și Horia Gârbea mă sperie și mă complexează întotdeauna pentru că, Menuț, dacă primește o carte, în câteva zile o citește și scrie despre ea un număr mare de semne, Horia Gârbea la fel.

Horia Gârbea este cunoscut colegilor din toată țara, atât la București, cât și la Cluj, pentru că este un coleg extraordinar, un prieten foarte bun. Așa cum a spus și doamna Irina Petraș, este președintele Filialei București de Poezie și este un autor despre care cu greu se poate spune tot ceea ce se poate spune în câteva cuvinte. Este multitalentat, multifacetat, domul Chifu a folosit termenul autor poliedric, adică scrie, cum bine știți, poezie, proză, critică, dramaturgie, eseuri. A fost și director de teatru. În opinia mea, pe care am mai prezentat-o, este că în zona de teatru, zona de dramaturgie este cea în care se simte acasă pentru că acolo a și lucrat, a fost în teatre mai mici sau mai mari, cunoaște și lumea din spatele cortinei, cunoaște bine culisele, le-a valorificat foarte bine în cărți precum *Crime la Eisinore*, cum a valorificat și viața scriitoricească în *Căderea Bastiliei* și acum, după mulți ani, avem o piesă de teatru. M-am bucurat că așa am inaugurat și colecția de dramaturgie a Editurii Neuma, cu *Ultima iubire a lui Cezar*.

Vă recomand să o citiți. Tocmai s-a jucat o piesă – *Crimă cu pistol și bile* - e a doua oară când se joacă la Teatrul Național din Cluj. Dacă veți avea ocazia să vedeți acest spectacol, vă dați seama cam ce înseamnă dramaturgul Horia Gârbea, care este și un traducător de Shakespeare și de teatru francez, prin urmare cunoaște teatrul în tot ce înseamnă el mai bun, și ca scriitură, și ca punere în scenă, cunoaște perspectiva actorilor, cunoaște perspectiva publicului de care, de asemenea, ține seamă. Nu este un autor care scrie textul și pe urmă urcă pe un soclu și lucrurile trebuie să se întâmple. Având în vedere și ținând cont de toate aceste perspective și, mai ales, ancorându-se în modern și în contemporaneitate, fără excese și cu respect față de public, rezultatul este că are piese care se joacă, piese la care publicul vine și râde, se distrează, de obicei. Știu că există și o doză de snobism – dacă îmi dați voie s-o spun – dar eu cred că la teatru e bine să mergem și să avem o oră, o oră și jumătate în care să ne simțim bine și în care să ne ridicăm cumva moralul și energia. Asta e ceea ce realizează prin piesele sale, multe de o ironie sfichiuitoare, dar fără a trece în grotesc, fără niciun fel de derapaj. E ceva echilibrat, de bun gust și bun simț cum destul de puțin mai întâlnești astăzi. Asta este *Ultima iubire a lui Cezar* în care veți vedea un foarte plăcut amestec al planurilor, foarte plăcute trimiterele spre marele Cezar, chiar dacă lucrurile au loc astăzi.

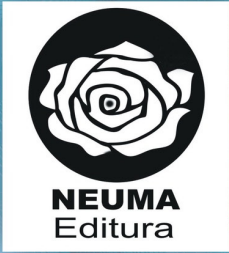
În anii 2020- 2021, nu am făcut lansări, dar și eu am publicat două cărți, un roman *O întâlnire pe strada Hazard*, din care nu mai am exemplare, dar care a fost primul meu roman, la care am avut niște reacții pozitive și un feedback așa de bun încât m-a încurajat să merg mai departe pe acest drum. M-am bucurat foarte mult când cineva îmi scrie sau mă suna și îmi spunea că a primit cartea și nu a lăsat-o din mână până când nu a citit-o, chiar dacă era noapte sau soțul dormea. Mai mult decât atât nu-și poate dori un scriitor. Am scris și o carte pentru copii, cu povești. Pe mine mă încântă mult să scriu povești pentru copii. Are un titlu clasic *A fost odată ca niciodată*, prefăcută de Ovidiu Pecican, colegul și directorul meu de la *Steaua*, cu ilustrații și coperti de Miruna Drăghici, o poetă foarte talentată și care ne ajută mult cu ilustrații. Așa cum am spus, noi, colegii de la Neuma, ne ajutam între noi. Ea ne ajută cu ilustrații, cu coperti, este foarte inspirată. Și, cea mai recentă, cartea din acest an, *Cei care dansează*, este o carte de eseuri. Nu știu dacă e frumos s-o spun, dar a fost nominalizată pentru *Scriitorul lunii iunie*, fapt pentru care m-am bucurat foarte mult. Am fost foarte onorată.

Horia Gârbea despre autorii Neuma

Cartea **Andreei Hedeș**, *Cei care dansează*, o minunată culegere de eseuri. Eu sunt în totală admirație față de modul subtil, rafinat și cu totul inedit în care își alege temele și le tratează. Niciodată nu reușesc să prevăd, este o autoare cu totul imprevizibilă, conexiunile ei sunt uimitoare. Îi dau dreptate de fiecare dată și, de fiecare dată, sunt uimit. Dincolo de cele trei minunate cărți și de romanul care se pregătește – va fi un roman foarte-foarte interesant care combină extraordinar realitatea cu fantezia – **Andrea Hedeș** are meritul de a ne ține împreună, deja suntem prea mulți pentru o familie, poate doar în China sunt familii așa de mari, suntem o comunitate, ca să spun așa, o comunitate *Neuma* care și astăzi ne pune laolaltă. E un lucru admirabil ceea ce a făcut într-un timp relativ scurt, sunt șapte ani de editură și, în curând, și exact peste o lună se împlinesc cinci ani de la prima apariție a revistei *Neuma*. Iată că lucrurile au crescut și s-au consolidat astfel încât cred că toată lumea care se ocupă de literatură a auzit, în țara asta și nu numai, despre *Neuma* și despre simbolul ei – ideea este extrem de inspirată – un semn care poate fi notă muzicală, care poate fi ideogramă, poate fi o literă sau chiar un concept în scrierea neumatică. Mă bucur că am fost de la început alături de *Neuma*, că am scris și eu cât m-am priceput în această revistă și am mai ajutat la apariția unor cărți. Toți autorii *Neuma* – ceea ce este îmbucurător – au cunoscut o evoluție de la carte la carte, de la statutul de amator – mulți dintre ei de la debutul *Neuma* au intrat în Uniunea Scriitorilor, au luat chiar premii. Mă bucur că la Iași vom fi pe aceeași scenă, ca scriitorii ai lunii, **Andrea Hedeș**, scriitoarea lunii iunie, eu, al lunii decembrie din anul precedent, și, tot ce-mi doresc în plus este să mă învingă, să câștige ea *Scriitorul anului* și eu să rămân doar cu *scriitorul lunii*. Îi doresc și-i spun mult succes. Îi cunosc pe toți ceilalți autori, mă bucur că sunt aici împreună cu ei.

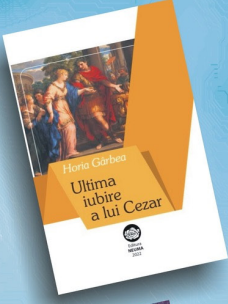
Despre cărțile **Oanei Boc** am scris în *Luceafărul*, despre 101 poezii, încă nu sunt 1001, la paritate cu Șeherezada, o carte foarte frumoasă, la prestigioasa editură a Academiei, *101 poezii* – cunoașteți colecția. Acum, despre Șeherezada am scris în *Litere*. Paradigma e clară și sensul este minunat. Șeherezada nu l-a sedus, de fapt, pe Șahriar spunându-i povești, ci prin prezența și personalitatea ei. Și fiecare și-a jucat rolul, ea prefăcându-se că-i povestește ca să le cruțe pe alte fecioare, dar dorindu-și de fapt să fie lângă rege, iar rege-

Uniunea Scriitorilor din România - Filiala Cluj

NEUMA Editura

PREZINTĂ

Oana Boc
Florica Bud
Horia Gârbea
Andrea H. Hedeș
Menuț Maximilian
Romulus Moldovan
Maria Pal

le făcându-se că o cruță ca să-i spună continuarea poveștii dar, evident, sensul pentru care o păstra noapte de noapte era altul. E o minunată metaforă pe care am descifrat-o în acest volum excepțional.

Pe **Florica Bud** o felicit pentru premiul dobândit în Italia, pentru o excelentă prezentare de pe coperta a IV-a pe care i-a consacrat-o însuși Ioan Aurel Pop, președintele Academiei Române, și pentru această invenție lexicală pe care o practică neobosit. Este foarte interesant că Florica Bud, în primul rând, are un simț al realității, fiind gazetar are un spirit gazetăresc, un stil pamfletar pe care-l convertește foarte interesant în lirică, un lirism care vine dintr-o percepție specială, cumva reportericească a realității.

Evelyn Croitoru este nu doar poetă, ci și eseistă, realizatoare TV, autoare a unor emisiuni, a unor talk-show-uri foarte urmărite, cu scriitori, în general cu artiști, dar cu scriitori în special. Am fost și eu oaspetele ei și m-am simțit minunat. Poezia ei a crescut, de asemenea, foarte mult. Sigur, au fost poezii mai lirice, mai intimiste. Între timp, poezia ei a cunoscut o profunzime din ce în ce mai mare și această antologie de autor chiar dă seama de această evoluție care, de altfel, i-a adus autoarei premiul Filialei Poezie București a Uniunii Scriitorilor cu volumul precedent, iar acum, iată, se adună toate poeziile – cele bune să se adune acum și mai târziu.

Maria Pal este o poetă cu mare experiență, aș spune că o experiență impresionantă, este o prezență permanentă în presa culturală. Niciodată poezia ei nu a arătat slăbiciuni, nu a scăzut sub nivelul excelenței și, deși uneori, poate, e prea discretă cu propria ei poezie și cu propria ei prezență, totuși, este o lectură pe care fără greș poți s-o faci și s-o și reiei cu certitudinea că vei descoperi straturi tot mai adânci ale unei percepții foarte interesante, ușor poate pesimiste și melancolice, dar în același timp

cu mari resurse pentru un lirism veritabil.

Romulus Moldovan a crescut foarte mult, a arătat o constantă adâncire a meșteșugului poetic, dar în același timp – ceea ce-mi place foarte mult la Romulus Moldovan – este o componentă ionică, ludică. El nu e niciodată grav până la capăt, nici chiar atunci când atacă niște teme cu o gravitate mai mare. Acest mod oarecum hâtru de a privi lumea îl personalizează și îi creează un teritoriu foarte precis, el nu se sfiește să vorbească chiar despre locuri și oameni din proximitatea domniei sale, a noastră și a dumneavoastră, în principal, cei din spațiul transilvan. Eu mă bucur, am citit cu desfătare, am scris despre Acheron foarte frumos.

Menuț Maximilian, un minunat practicant al scrierilor cu caracter etnografic și un cercetător în acest domeniu, un foarte merituos păstrător și cultivator al tradiției, nesfiindu-se să poarte el însuși pălării cu pană de păun și alte lucruri minunate care nu trebuie să dispară nici măcar din realitate, nu zic din imaginarul nostru, este, în același timp, un foarte profund critic, dar nu pot să uit că este și un poet. Gazetăria pe care o practică cu multă asiduitate și cu rezultate foarte bune nu i-a întunecat cătuși de puțin această dimensiune lirică pe care și cronicile sale o au. Este un cronicar foarte serios, foarte minuțios, recurge foarte mult la citat, se sprijină pe argumente foarte solide, dar, în același timp, se ridică prin lirism deasupra unui plan aspru, arid. Este o foarte bună combinație între seriozitate și argumentație și o imaginație efervescentă de poezi. Cronicile sale mă bucură totdeauna. Mă bucur foarte mult când în afară de rubrica sa de etnologie din *Neuma* pot să citesc și câte o cronică literară. Mulți autori *Neuma* au beneficiat de cronicile sale și sper să mai beneficieze.

Cât privește volumul meu de teatru, este o singură piesă. Piesa a avut ghinion, era practic în selecția finală și probabil că ar fi și câștigat un concurs la Teatrul Național din Timișoara, urma să se joacă, am și jucat-o cu actorii. Interesant că actorul care l-a jucat pe Iulius Cezar în piesă chiar îl jucase pe Iulius Cezar al lui Shakespeare la Teatrul Național din Timișoara. Poza lui din piesa lui Shakespeare era în frontispiciu. Dar atunci – nu știu dacă a fost noroc sau ghinion – am fost numit eu însumi director de teatru și n-am vrut să se creadă că e vreo reciprocitate, așa că m-am retras din concurs, a fost câștigat de altcineva. Am dat piesa mai departe la Teatrul de Comedie, a venit concursul, piesa a câștigat și, când să fie reprezentată la Teatrul de Comedie din București, a venit pandemia. Așa că piesa s-a filmat, s-a difuzat, piesa a fost jucată, așa cum prevede regulamentul - piesa câștigătoare se joacă. A fost jucată, dar a fost difuzată pe canale TV, nu a fost niciodată jucată în fața unui public, în sală. A fost ghinionul acestei piese. Norocul ei e că apare la Editura *Neuma*, că inaugurează o colecție de teatru, și sper că și alți regizori se vor orienta către ea și că într-o bună zi acest text, cu multă intertextualitate shakesperiană, va fi jucat. Ieri am avut plăcerea să revăd piesa mea *Crimă cu pistol și bile* și, mai ales, am avut o discuție foarte substanțială cu maestrul Mihai Măniuțiu pentru un nou proiect. Să sperăm că la anul - îmi doresc și vă doresc și dumneavoastră – să ne întâlnim la o nouă premieră la Teatrul Național din Cluj.

Ioana Nicolaie și „Miezul inimii” la Bistrița!

Biblioteca Județeană „George Coșbuc” Bistrița-Năsăud și Librăriile Humanitas Bistrița au organizat o întâlnire cu scriitoarea Ioana Nicolaie la Bistrița. Dialogul moderat de Ioan Pinteș și Dan Coman a pornit de la cea mai recentă carte a sa, *Miezul inimii*.

- Ioana Nicolaie: La un moment dat mi-a venit în cap o povestioară orientală care efectiv m-a obsedat. De vreo două ori, când făceam depășiri și alte lucruri periculoase, îmi suna în cap. Este o povestioară despre un om care era foarte sărman, din Orientul îndepărtat. Ne gândim la o colibă foarte sărăcăcioasă în care trăia acest om și încerca să se dezvolte spiritual. Preocupările lui erau legate de frumusețe, de poezie, de lucrurile bune ale lumii. La un moment dat, în timpul nopții, acest om este călcat de hoți. El nu avea absolut nimic în casă în afară de un fel de cuvertură pe care dormea. Nu avea absolut niciun obiect. Hoțul care a intrat în casă în timp ce el dormea își dă seama că nu găsește nimic în casă, își dă seama că a nimerit într-un loc de unde nu are ce să ia, dar onoarea lui de hoț îi spune că trebuie totuși să ia ceva. Dar nu putea să ia decât cuvertura de sub om, astfel că începe să tragă ușor de ea. Știa că dacă omul se trezește va fi vai și amar. Dar omul nu dă niciun semn că s-ar fi trezit, lasă să i se ia cuvertura, iar hoțul pleacă în noapte. Prin scândurile colibei intra o lumină. Omul se ridică, se duce către lumină și vede luna și spune că e bine că nu i-a luat luna. Nu avea cum să-i ia luna. De ce m-am gândit eu la această poveste? M-am gândit că, într-un fel sau altul, toți ducem cu noi lucrurile care nu ni se pot lua. De fapt, numai acele lucruri contează, lucrurile care nu pot în niciun fel să-ți fie luate. Totul poate dispărea din jurul tău, totul poate fi luat din viața noastră, dar ceea ce e în mintea noastră, felul în care vedem noi luna, ceea ce e în sufletul nostru, nu ne poate lua nimeni. Am spus toate aceste lucruri pentru că aici este un fel de resort care m-a determinat și pe mine să scriu cartea *Miezul inimii*. Această carte este o colecție de lucruri care nu mi se pot lua, de lucruri care seamănă cu acea lună care nu se poate fura în niciun fel, de lucruri care au contat, plină de lucruri esențiale pe care am vrut foarte mult să le arăt și altora.

- Dan Coman: Când am aflat de *Miezul inimii*, când am aflat că o să apară cartea, eram foarte curios despre ce este vorba. Inițial am crezut că vor fi niște povestiri, dar, pe măsură ce am început să citesc și pe măsură ce înaintam în lectură, mi-am dat seama că nici vorbă de povestiri. Pentru mine a fost o carte foarte surprinzătoare din mai multe motive. Voi începe cu finalul, după ce am închis cartea. Știți acele cărți bune care te enervează din două motive: unu – că sunt scrise foarte bine, cu un mic orgoliu la mijloc, un soi de bucurie, pentru că chiar e o bucurie să vezi o carte scrisă impecabil și doi – ca la toate cărțile bune, primul lucru care îți vine în minte după ce o închizi este de ce nu am avut eu ideea. Mi se pare formidabilă ideea Ioanei cu *Miezul inimii*. 30 de întâmplări din viață pe care nu le poate lua nimeni. Încercați să vă gândiți la ele. Primul lucru, după ce am citit cartea, a fost să mă gândesc: oare eu ce aș fi notat? Sunt absolut convins că Ioana Nicolaie are, de fapt, multe alte texte scrise în acest gen. Eu chiar sunt foarte interesat de selecție pentru că, în același timp, sunt convins că aproape toate celelalte scrise sunt tot legate de această lună. Este interesant de văzut această selecție. *Miezul inimii* are trei caracteristici care mi-au plăcut foarte mult. E o carte inteligentă, e o carte foarte emoționantă și o carte foarte generoasă. E inteligentă, pentru că Ioana a știut cum să selecteze – sunt convins. Eu am citit cartea text după text. Dacă veți citi cartea, o să vă dați seama că inteligența de autor a funcționat impecabil, modul în care au fost gândite și structurate aceste texte mi-a plăcut foarte mult. E o carte foarte generoasă și nu doar cu cititorul, ci, pur și simplu, este o bucurie să citești această carte și să te livrezi. Ioana s-a livrat foarte mult în această carte. Foarte mult din această carte este generozitate. E o carte de literatură, evident, dar care merge puțin și dincolo de literatură. Așa cum am spus și la început, nu m-am așteptat să aibă Ioana acest curaj, pentru că sunt scene în care într-adevăr ți se face pielea de găină, scene extrem de emoționante. Cartea este generoasă cu o grămadă de oameni, nu doar cu personajele care străbat această carte. Mi-a plăcut enorm capitolul despre Emil Brumaru. E un omagiu adus unui mare poet. Când te livrezi foarte mult într-o carte și pe urmă vii cu un omagiu către un mare poet, către un poet admirabil, e generozitate. Ioana, e o carte surprinzătoare care mie mi-a făcut poftă de literatură. Nu știu ce e, nu sunt memorii, nu e jurnal, nu știu dacă e non-ficțiune... E literatură pentru mine, dar e o formă de literatură specială cum la noi, în literatura cea mai recentă, nu o să găsiți.

- Ioan Pinteș: Vreau să vă spun că am citit această carte și am făcut o pasiunea pentru ea. Această carte îmi amintește despre mine și o să le amintească tuturor despre ei înșiși, și despre copilărie, și despre adolescență, și despre studenție, și despre câteva mari întâlniri și câte ceva despre câteva mari neîntâlniri. După părerea mea, e o carte autobiografică dar care, încet-încet, se duce și spre ficțiune, cu anumite momente absolut concrete foarte frumoase. Și mă gândesc aici la evocarea lui Emil Brumaru, pe care am citit-o și în cartea apărută la Iași, dar și evocarea lui Crohmălniceanu, o întâlnire care nu s-a mai întâmplat, dar toată povestea despre brățara pe care tu și Mircea trebuia să i-o duceți dom-

nului Crohmălniceanu mi se pare formidabilă, lucru care poate trece dincolo de realismul unei povestiri, poate trece dincolo de autobiografie, poate duce spre ficțiune. Poți citi toate aceste secvențe, să le spunem autobiografice ca povestiri, dar și ca ficțiune justă. Sigur, și eu am fost foarte impresionat și emoționat pentru că am descoperit propriile mele jucării din copilărie, propriile mele tristeți, propriile mele melancolii, nefericirile și împlinirile mele din copilărie. Cartea are un fond poetic extraordinar, e o poezie, să-i spunem așa, nesfârșită. Îmi amintesc de povestirea în care vorbești despre moartea lui Vali. E un fragment acolo care pe mine m-a tulburat. Mi se pare extraordinară această construcție care are putere de poem desăvârșit. Sigur, sunt multe întâmplări care la prima vedere ți se par foarte mici, dar care, printr-o stare de melancolie, primesc o semnificație foarte puternică și foarte mare, mai ales pentru noi, copiii, care suntem din zona Năsăudului, de pe Someș. Poate unui copil din Moldova nu îi spune atât de mult, sau unui copil din Regat, deși copilăriile poate sunt asemănătoare, însă povestea pe care în *Miezul inimii* o derulează Ioana este o poveste care pe mine m-a emoționat foarte-foarte tare. M-am gândit chiar și la niște subînțelesuri biblice. De ce Ioana vorbește despre *Miezul inimii*? De ce Ioana povestește despre acea carte a bunicii care a copleșit-o și pe care bunica o ascundea? Și eu am avut o poveste foarte interesantă cu o carte pe care bunicii o citeau, se numea *Duminica cu dragoste* de Asztalos Istvan. Nici eu nu am văzut acea carte până când nu a murit bunicul. Această aventură din proximitatea cărții am avut-o și noi. Mă gândesc că ceea ce spune ea sau, de pildă, ceea ce găsim în Cartea lui Iov, se potrivește foarte bine cu acest titlu cu *Miezul inimii*: *Nimic nu este mai adânc decât inima ta*. Sau, ce spune Solomon: *Într-însa inimă sunt izvoarele vieții*. Poate vi se par niște clișee, dar eu cred că putem să ducem semnificația acestei cărți, dacă vorbim despre inimă, și pe această zonă a credinței, putem merge și până acolo.

- Dan Coman: În carte sunt texte care au mai apărut în anumite reviste, dar sunt și texte pe care eu, de exemplu, nu le știam. Cum ți-a venit această idee?

- Ioana Nicolaie: E ceva simbolic că am venit cu *Miezul inimii* acasă. Încep povestea acestei cărți aici și mă întorc cu ea, în forma ei fizică, tot aici, unde mă simt acasă. Când ajung la Târgu Mureș, deja încep să mă simt acasă. De la Târgu Mureș încoace toate lucrurile îmi devin familiare și am un sentiment de bucurie. Mircea (n.n. – Cărtărescu) știe că, atunci când facem aceste drumuri, pe măsură ce mă apropiu de Bistrița, eu capăt tot mai multă energie, iar când trebuie să plec sunt distrusă, pe măsură ce mă îndepărtez e mai complicat. Legat de întrebarea cum s-au așezat poveștile, pot spune că ele au venit în această formă care este un fel de hartă interioară, dar care nu este dezvăluită integral. Imaginați-vă niște stegulețe puse din loc în loc. Restul îl puteți bănuși, îl puteți recupera, eventual, din alte cărți, din alte lumi ale mele, dar aici am vrut să punctez neapărat niște lucruri. Foarte multe întâmplări care sunt adunate în această carte sunt întâmplări neliniștitoare, sunt întâmplări cu mister, sunt întâmplări cu ceva ascuns. Așa s-au așezat lucrurile în viața mea. Atunci când am mers la facultate în București, mi s-a întâmplat să ajung în casa unor străini – am scris povestea și în carte – să pot da admitere la facultate, iar acești străini să-mi deschidă ușa. Erau niște oameni pe care eu nu i-am văzut niciodată. Este un lucru care s-a întâmplat. Sunt mai multe povești despre asta. Eram la Festivalul Filit, în toamnă, și eu am povestit acest lucru acolo. Sigur, povestea era deja scrisă, dar acolo am fost atât de tulburată încât am început să plâng. Multe din poveștile din această carte sunt tulburătoare. Ultima poveste din carte, povestea mamei, pentru cei care vor avea răbdare să parcurgă cartea, vă pot spune cu mâna pe inimă că exact așa s-a întâmplat lucrurile. Nu este nimic ficționalizat. Povestea lui Matei, cu băiatul din Cluj, la fel, așa s-au întâmplat lucrurile. Acum, sigur că literatura e literatură și, firește, literatura înseamnă și ficțiune, dar nu despre asta vreau să vorbim. Este un fel de traseu existențial, lucruri care au ridicat în mine și semne de întrebare, este un fel de datorie. Această carte este greu integrabilă. Am avut o dificultate mare când am construit-o. Aș fi putut scrie pe ea roman și ar fi funcționat fără nicio problemă așa. Un roman fragmentar, pentru că este o biografie, e un personaj urmărit frecvențial, din copilărie până la vârsta adultă. Aș fi putut să fac asta. Aș fi putut să pun – pentru că a fost o idee pe parcurs – proze confesive. Ideea de confesiune conta foarte mult. Dar pe urmă mi-am spus că nu este vorba despre asta, nu este doar atât, este ceva mai articulat, într-un sens mai mare decât atât, era acea coerență interioară. Într-adevăr, există o povestioară – și mă bucur că au văzut-o și cititorii – care este cu alt povestitor. Este una care rupe ritmul, este una care este punctul de vedere al unui adolescent. Mie mi-a plăcut să fac această povestire tocmai pentru a sublinia acest joc foarte fragil legat de autenticitate, de ficțiune, cât este literatură, cât nu este literatură, am vrut să dau și un astfel de „cârlig”. Dar, dincolo de asta, am vrut să scriu o poveste despre izolare, despre pandemie, despre cum a fost în starea de urgență, ce ni s-a întâmplat atunci, cum am stat închiși în case pentru că, între timp, parcă am cam uitat, dar am fost închiși în case luni de zile. Știu că de Paști pândeam Lumina și nu știam dacă o să ajungă. Am trăit toate aceste lucruri și am vrut să scriu o astfel de povestire și există în carte o astfel de povestire.

- Ioan Pinteș: Am avut dreptate la început când spuneam că, într-un fel, această carte curge și spre ficțiune. Textul „Masca” mi se pare exemplar. Această carte este o carte foarte sinceră, extrem de sinceră. Povestești din viața ta poate cele mai triste, cele mai dureroase secvențe care, sigur, sunt în „Miezul inimii”, pentru că acolo stau aceste secvențe, și de bucurie, și de tristețe, și de melancolie. Este o carte care nu plictisește pentru că citim o povestire despre mamă, alta despre frați, alta despre o vizită perfectă la Ateneu, care mi se pare grozav. Adică acea vizită la Ateneu care nu s-a petrecut poate fi dezvoltată mult mai mult. Până la urmă, de aici poate ieși chiar și un roman sau o nuvelă.

E foarte generoasă tema, nemaiamintind de moartea lui Vali, care e la fel de generoasă, o poveste extraordinară care poate fi dezvoltată. De ce nu plictisește? Pentru că, iată, ne vorbește despre această vizită nepetrecută la Ateneu, despre moartea lui Vali, despre toate celelalte, și ajungem la Emil Brumaru, ajungem la Crohmălniceanu. Nu e ceva liniar, nu poți spune da, aici a început, aici e mijlocul, acolo se sfârșește. Nu, sunt teme diferite care sunt foarte bine rezolvate în pagini destul de puține. Este o carte care te ține mereu în proximitatea ei, nu te lasă. Dacă ești un cititor profesionist, o *dai gata*, dar pe urmă o și recitești, pentru că a doua sau a treia lectură este foarte importantă. După ce o citești, simți nevoia să o recitești.

-Ioana Nicolaie: Este o carte care spune multe lucruri despre intimitatea mea care nu este doar a mea. Eu împart casa cu Mircea Cărtărescu, care este și el aici, avem și un băiat care apare în carte. Sunt lucruri asumate. E foarte complicat să te dezvălui într-o carte. Am avut și eu o ezitare în această direcție, pentru că nu sunt responsabil doar pentru mine, ci și pentru cei din jurul meu. Îi mulțumesc lui Mircea pentru că m-a lăsat, pentru că mă susține, pentru că are încredere în ceea ce fac și nu m-a certat pentru că am spus poate mai multe lucruri decât ar fi trebuit să spun. Cartea este și despre asta, pentru că viața mea este o viață profund impregnată cultural. Eu trăiesc în literatură, iar scriitorii pe care-i admir și pe care-i iubesc și pe care s-a întâmplat să-i întâlnesc în viața asta și cu care, la un moment dat, am avut lucruri de împărțit într-un fel misterios, cum este și acea brătară care trebuia să ajungă la Crohmălniceanu. Ei apar în această carte, e firesc să apară, este o poveste despre niște personalități din lumea literară care au mare forță de fascinație. Dar nu este doar asta, este transferul meu din viață. Așa s-a întâmplat. Într-un interviu pe care l-am dat, imediat după ce a ieșit cartea, Adelei Greceanu, la Radio România Cultural, *Timpul prezent*, am spus că această carte seamănă foarte mult cu poezia, dar nu prin mecanisme, pentru că mecanismele sunt ale prozei, cea mai distilată proză, ca să spun așa, și nu mă gândeam neapărat la alcool, ci la sensul că este rașchetată foarte mult partea poetică. Nu există metafore, totul este direct, totul e clar, e răspicat. Nu e nimic pe ascuns. Această rețetă există în carte. Dar ea seamănă cu poezia altfel, poezia este arta care te expune cel mai mult. Poezia este dureros și intim legată de cel care o scrie. Avem aici doi poeți de calibru care poate că sunt de acord cu mine. Dar și Florin Partene, căruia îi mulțumesc că este aici, mulțumesc Alina, Vali, dar și prietenilor mei care sunt prezenți. Sunt foarte impresionată. Știți de ce se întâmplă această lansare aici? Pentru că domnul Petrean a fost la Târgul de carte de la București, BookFest, și cu care m-am întâlnit în ultima zi, la standul Editurii Humanitas. El m-a întrebat dacă nu vin și la Bistrița? Era acolo și doamna care se ocupă de aceste lucruri și am întrebat-o dacă merg și la Bistrița. Ea mi-a spus că se gândește și, în trei secunde, am stabilit că voi veni și la Bistrița. Îi mulțumesc domnului Petrean. Întorcându-mă la poezie, aceasta este sentimentul când eu public cărțile de poezie. Am ceva înăuntru, pentru că poezia te arată foarte mult și, dacă un cititor este antrenat, va descoperi aceste lucruri. La fel este și cu *Miezul inimii*. E o carte care arată foarte mult.

- Dan Coman: Ceea ce face ca literatura sau o carte de genul acesta să aibă forță e că reușește să creeze o realitate de sine stătătoare. E posibil ca cineva din Spermezeu sau Beijing să nu știe nici de Mircea, nici de Crohmălniceanu, de nimeni, dar dacă ai traduce această carte și ar ajunge undeva unde toate aceste referințe culturale n-ar mai putea fi accesate, ea ar rămâne în picioare tocmai datorită modului în care e scrisă și datorită faptului că – știți, toți avem amintiri, cu toții ne povestim amintirile, dar nu este suficient nici dacă încercați să le puneți pe hârtie – aici e ceva mai mult. De aceea cred că curajul pe care l-ai avut, tocmai pentru că te-ai livrat foarte mult, conștient, în această carte, dar și datorită faptului că ai avut curajul să propui un alt tip de text. Pentru mine a fost surprinzător, deși această carte, această hartă interioară face permanent trimiteri la „Tot înainte”, la „Nordul”, la „Cartea Reghinei”, „Pelinul negru”. E un soi de lume creată de Ioana Nicolaie. Cine întreba pe facebook: „Vi se pare firesc ca eu, trecând printr-o anumită zonă, să-mi dau seama, să știu perfect, să înțeleg zonă din cărțile Ioanei Nicolaie”? Venea pe la Rodna, Sângeorz și recunoștea zona din cărțile Ioanei. Mi se pare extraordinar. Dincolo de faptul că această carte e foarte tare, nu neapărat pentru poveștile în sine, cât pentru maniera în care sunt construite aceste povești. Mie asta mi-a plăcut foarte mult. Nu e ficțiune, nu e jurnal, nu sunt memorii, e o literatură aparte și a ieșit incredibil de bine, și cred a avut dreptate Vancu când spunea, zilele trecute, că această carte consacră un teritoriu Ioanei Nicolaie, care nu e un teritoriu neapărat fizic, ci e un teritoriu în literatură. Câți autori se pot mândri cu asta?

- Ioan Pinte: De câte ori vorbește Ioana despre mamă – are niște pagini teribile despre mamă – despre moartea mamei, despre visele mamei care sunt de o sensibilitate formidabilă. În visele mamei apare un fel de miracol, un fel de minune. Avem relatări extraordinare despre bunici, despre rudenii, despre verișoare, despre o familie cu 12 copii. Apare acest sentiment grav pentru că e vorba de o biografie care se petrece în vremea comunismului, înainte de 89. O mare parte din carte are aceste teme, înainte de 89, și Ioana accentuează foarte mult situația unui copil, a unui tânăr, a unei societăți din acea perioadă. M-au interesat mult aceste observații, ideea că te-ai născut și ai trăit într-o zonă neocolectivizată. Așa am trăit și eu, și poate că mulți de aici, dar care am suferit împreună cu cei colectivizați. Cartea trebuie citită și în acest registru grav. E și o carte tristă, dar și o carte care strecoară câteva bucurii mari. Eu cred că are și această parte de ficțiune, pentru că Ioana este prozatoare. Sunt pasaje întregi despre care eu consider că merg spre ficțional, dar și pasaje întregi de o poeticitate expresivă și desăvârșire. Fără metafore. Nu înseamnă că nu e poezie ceea ce este dincolo sau dincoace de metaforă.

- Ioana Nicolaie: Se spun lucruri atât de frumoase că îmi vine să mă fac mică. Mă gândeam dacă să spun de ce mai este importantă această carte pentru mine. Este o carte care vine după alte trei cărți, după trei romane – „Pelinul negru”, „Cartea Reghinei” și „Tot înainte”, carte pe care am lansat-o tot aici, anul trecut, la Bistrița. Atunci a fost prima lansare a Librăriei Humanitas, a fost și Mircea Cărtărescu atunci în fața librăriei. A fost o seară extraordinară de plăcută și era uluitor faptul că vedeam oameni, vedeam public după atâta vreme în care nu văzusem pe nimeni. Aceste trei cărți toate sunt despre lumea nordului transilvan. Dacă în „Pelin negru” era vorba despre povestea unei fete care se naște imediat după Cernobil și care este un copil diferit, este un copil marginal care ajunge, în anii 90, într-o școală

specială, în „Cartea Reghinei” recuperam o poveste despre o femeie care, împreună cu cei 12 copii ai ei, are 1000 kilograme și care este povestea mamei mele, după care am scris „Tot înainte” în care am folosit prima dată cuvântul adevăr legat de o carte. În „Tot înainte” m-au interesat lucrurile și din această perspectivă, să nu ficționalizez prea mult. Nu este neapărat o carte în care eu să trebuiască să ficționalizez pentru că am vrut să dau seama de o lume, de cum am trăit eu în acea perioadă. În „Tot înainte” – și vreau să le mulțumesc doamnelor profesoare care aici, la Bistrița, au făcut ceva atât de frumos și de emoționant pentru această carte. Au avut o idee fantastică, m-au emoționat nespuse. Cartea „Tot înainte” este foarte citită. Pe copertă este o fată văzută din spațiu, cu o bluză albă și un șal roșu, iar dumneavoastră ați refăcut vestimentația, fotografiile cu adolescentele care aveau șal roșu și doamnele profesoare care aveau un șal roșu și bluze albe. Pe mine nu m-a dus mintea să-mi imaginez că s-ar putea întâmpla așa ceva. Am fost foarte impresionată și le mulțumesc încă o dată. După aceste trei cărți, care toate au coerența lor, sunt aceleași nume, la fel geografia exterioară și interioară, am simțit nevoia să fac o rupere de ritm. Aș fi putut s-o fac brutal, chiar în mintea mea. Așa am anunțat prin interviuri că următoarea carte se va petrece la Berlin, că voi scrie o carte despre Berlin și va fi cu totul și cu totul altceva. Chiar voiam distanțarea acesta. Este foarte complicat pentru un autor să devină autorul unui singur tip de texte, al unui singur fel de literatură. Eu scriu și cărți pentru copii, eu sunt și poetă, eu am scris și „Cerulea burtă”, am făcut și alte lucruri în literatură dar, firește, sunt foarte bucuroasă că foarte mulți cititori m-au descoperit cu această „trilogie a nordului”, așa cum a numit-o critica. Dar am simțit nevoia unei rupturi. „Miezul inimii” este și o ruptură, dar și o legătură, și o continuitate. Nu este ceva brutal, este ceva organic. Merge în continuarea acelei lumi, dar o și desparte. Și mai ales stilistic – aici m-a interesat foarte mult, în stânga și-n dreapta mea fiind doi scriitori de calibr, ei au simțit imediat acest lucru, ruptura stilistică. Stilistic este altceva, e alt pariu, e alt tip de literatură. Editorul meu când a citit cartea mi-a spus că, de acum, cu această carte voi merge în altă direcție, în altă lume. Este o altfel de carte, dar acestea sunt șmecherii de scriitor.

- Menuț Maximilian: Spui, pe coperta IV, că, dacă nu era Revoluția, deși scriai, probabil că, dacă nu ajungeai la facultate, nu ai fi ajuns scriitoare. Totuși, eu cred în destin și cred că ai fi ajuns scriitoare. Oare mai sunt în zona Sângeorzului oameni care au avut și au talent dar n-au avut șansa să fie scriitori? Și, de asemenea, ce are acest loc, acest pământ, de sunt atâția scriitori?

- Ioana Nicolaie: Suntem câțiva bunici. Nu știu nici eu ce e acolo, mereu am spus că ceva trebuie să fie. Am și alte teorii din zona science fiction. Legat de Dan Coman. Am spus-o de multe ori. Dacă vă uitați la noi, veți vedea că semănăm puțin fizionomic. Cred că, într-un fel, suntem și rude, bănuiesc. O parte din familia lui Dan este de pe aceeași stradă cu familia mea, iar tatăl meu a fost foarte bun prieten cu un unchi de-al lui, dar și cu tatăl lui. Lucrurile acestea sunt fantastice. Eu l-am întâlnit pe Dan la Năsăud unde am fost colegi de liceu. Noi ne cunoaștem din clasa a XI-a a lui Dan, a XII-a a mea. Tot acolo l-am întâlnit și pe Florin Partene care stă puțin mai la nord. Nu știu ce are zona, dar ca să răspund la întrebare, oamenii nu au cum să-și umple „forma” pentru că nu au condițiile necesare. În acei ani, anii 80, cred că era ceva frecvent. De curând, la un eveniment public, am întâlnit mai mulți jurnaliști de top. Acești jurnaliști erau absolvenți de Politehnică în anii 80, pentru că Politehnica era esențială în acea perioadă și ei, după 90, s-au întors spre adevărata lor vocație și au făcut Jurnalism, au făcut Filozofie. Dar, s-au întors spre ceea ce erau ei cu adevărat. Și la acești oameni viața li s-a rupt pentru că, dacă nu ar fi fost Revoluția, ei ar fi rămas, probabil, ingineri – și nu știu exact dacă la ingineri li se dădeau repartiții – dar ei ar fi rămas în zona tehnică și nu s-ar fi dus în zona umanistă. Cu toții am avut colegi care n-au intrat la facultate pentru că atunci se intra foarte greu la facultate, dar acei copii erau foarte talentați, dar nu și-au terminat niciodată studiile. Acei copii au ajuns niște adulți extraordinari, unii consumatori culturali, unii pasionați de unele zone care de care mai interesante, de la epigrafiști la orice altceva, dar nu au reușit ceea ce ar fi putut ei să fie dacă ar fi avut un parcurs potrivit cu vocația lor. Asta era realitatea. Eu cunosc mulți oameni de acest fel. Și da, eu sigur aș fi ajuns croitoreasă. Am fost crescută la Sângeorz-Băi, în mijlocul naturii pe care o cunoașteți foarte bine, deși când avem toate lucrurile la îndemână poate că nu le vedem destul de bine. Când am plecat prima dată în Germania, în anul 2000, cred, am ajuns la Berlin și la Stuttgart. La Stuttgart eram în mijlocul unei păduri, a fost și Dan acolo. Nu știu dacă Dan a remarcat asta, dar eu am fost uluită și contrariată de faptul că nu existau flori. Eram într-o zonă deluroasă, dar care nu avea nimic de-a face cu vegetația luxuriantă care era aici. Și mi-am dat seama că e ceva fantastic, noi avem aici atâta frumusețe, atâta bogăție, atâta fabulos și nici măcar nu ne dăm seama de asta. Eu am crezut că așa e peste tot în lume, dar am descoperit că nu era așa. Acolo erau două floricele galbene care se repetau la nesfârșit și nu milioane de floricele pe care le avem aici peste tot în jur, mi-am reevaluat trecutul. Pe măsură ce m-am îndepărtat de casă, de fapt, m-am apropiat tot mai tare.

Vasile V. Filip

Regăsirile Veronicăi Oșorheian

Ultima carte a Veronicăi Oșorheian („*Regăsiri în alt anotimp*”, prefată de Vasile V. Filip, postfață de Gabriela Mircea, Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2022), a 20-a - dacă bine le voi fi numărât -, se înșiră, din 1999 încoace, alături de cele anterioare de autor, anume de proze scurte, pagini monografice și poezii („*Dor de copilărie*”, 1999, „*Miracol*”, 2000, „*Casa de sub ochiul stelei*”, 2002, „*Mărturisiri*”, 2005, „*Șirag de pietre de râu*”, 2009, „*Fata Pădurii*”, 2010, „*Nuntă țărănească*”, 2010, „*Anotimp cernut*”, 2011, „*Colocvial. Fațete ale binomului autor-impact relațional*”, 2012, „*Traista în pătrățele*”, 2013, „*Duiosie peste umăr*”, 2013, „*Cățelul Pământului*”, 2014, „*Bumbușca și alte povestiri*”, 2015, „*Anotimpul macilor*”, 2018, „*Broderii pe fir de ostășie*”, 2021), dar și alături de cele îngrijite, colective sau ale unor înaintași („*Sărsănuța cu scrisori*”, 2008, „*Cuib de lumină. Școala din Leșu. Dascăli și învățăcei. Memoria- listică și istorie*”, 2016, „*Cartea și satul*”, 2016, „*Petre Dulfu – Dumnezeu și oamenii*”, 2020). Se înșiră – ziceam – asemeni unui „șirag de pietre de râu” (cum frumos își intitula autoarea volumul din 2009), dar se și rotunjesc, ca număr și substanță narativă, formând salba unei vieți. O salbă precum cea a unei fete de altădată, dacă nu din taleri de argint, atunci din perlele unei memorii vii și miraculoase. Căci fata s-a desprins din matca de viață a strămoșilor săi din Leșu, BN, nu fără a le păstra și perpetua valorile de înaltă spiritualitate acumulate în timpul cel lung al neamurilor străvechi, la care încearcă prin scris să ne facă părtași și pe noi, cei de azi.

Scrierile doamnei Veronica Oșorheian sunt o formă de încununare a vieții și de ”mân- tuire” (în termenii lui Aurel Pantea) a ei prin topirea și distilarea acesteia în retorta memoriei, din care emană apoi doar aburul tare, îmbătător (în sens etimologic recuperat, de la lat. beatus – fericit) și restituitoare de sensuri statornicite din veac.

Volumul de față, „*Regăsire în alt anotimp*”, alcătuit din 13 texte memorialistice, în proză, și cam tot pe atâtea poezii, ilustrat fericit cu desene de Andrei Medinski, se subsu- mează și el amintitei concepții despre pragurile vieții, menite parcă să alimenteze memoria și corolarul ei, cultura, ca fenomen de continuitate, concepție fericit sintetizată în cele patru versuri alese ca motto al amintitului volum cu titlu semnificativ-metaforic, din 2009: „Umbrele străbunilor mi-s pază/ Pe cărări bolovănoase și abrupte;/ Din cununi de stele mă veghează/ Și se-ndeamnă, seara, să m-ajute”.

Cum singură se prezintă (ca naratoare a ultimei povestiri, „*Ornamente pe o frunză de alun*”, unui comesean cu pasiuni tipologizatoare, întâlnit într-o stațiune balneară), autoarea face parte din „categoria celor care cercetează sufletele altora”. Într-adevăr, deși de factură memorialistică – cum ziceam – , prozele acestui volum nu se se încheagă (conform mo- delului memorialistic) atât în jurul vieții și personalității povestitoare, cât în jurul diverselor persoane (devenite personaje) pe care viața i le-a scos în cale: Raveca Sentului, Florița Poienarului, tatăl, mama sau frații și surorile naratoarei, Salvina, (”aleasa de dincolo de dea- luri”), Letița Mitrulei, Codrina Oghercinului, Ecaterina Sasului, Doina lui Ilie, Valeria (un fel de Magna Mater a clanului Oșorheian), „ghiocelul de fată” cu o vioară, întâlnită în autobuz etc. Tehnica narativă (nu atât „aleasă”, cât una ce i se impune, în voia căreia se lasă cu vo- luptate) este cea a „poveștii cu noduri” (sintagma apare chiar în subtitlul unei narațiuni) , prin care autoarea înțelege „ocurile neprogramate”, ce „cresc” singure din mugurii narativi de la subsuoara „crengilor principale”, conform unui model arborescent, organic, mult mai apropi- at mișcărilor vieții înseși decât reflectării ei în anume structuri literare. Astfel că firul narativ principal nu e ușor de urmărit, dar impresia de avalanșă nestăvilită a vieții este copleșitoare. Personajelor ce dau titlul câte unei povestiri li se adaugă altele și altele, a căror existență se scurge spre (sau măcar se intersectează cu) albia vieții celor anunțate din titlu; pentru că: „La toți le mulțumesc – spune naratoarea într-un context al contactului cu mediul profesional al Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia, context perfect adaptabil, însă, celui general, al vieții naratoarei – căci fiecare în parte mă îndreptățește să port o amintire frumoasă despre ceva nou învățat, despre ceva auzit ori despre un lucru de valoare sentimentală primit”.

Astfel, albia narativă se umple până la debordare, iar persoanele și întâmplările vieții exterioare se absorb într-un „joc” de oglinzi interioare, în care limita obiectiv-subiectiv se estompează și chiar se șterge, realitatea alunecând firesc în ficțiune, iar ficțiunea luând contururi și dimensiuni de suprarealitate. „Îmi place acest joc – spune naratoarea noii sale cunoștințe de vacanță în stațiune – să nu mai știe lumea ce să creadă. Că, oricum, lumea crede ce vrea. Cine o poate opri? Sau cine o poate convinge să creadă adevărul?”

Din acest joc de oglinzi, interioare și exterioare, se poate alege mai întâi o topografie a orginilor și a copilăriei, într-un sat de munte (Leșu, BN) și în cadre arhaice, aproape imemoriale: Poiana Tisei, Săcătura, Prisloapa, cu „casa din câmp”, Dealul Frumos, Măgura Neagră, Dealul Drăgotenilor, Dealul Șăs, Cioscu, Lunca Boscadăului, Cicerea, Țânțarimul de pe Leș etc. Trep- tat, acești „topoi” mai intens aureolați de nimbul amintirii se prelungesc și se varsă într-o lume mai largă, dar mai puțin colorată afectiv, a unui internat de fete din Gherla, a Văii Sântejudului din Câmpia Transilvană, a unei fabrici (”Ardeleana”) din Alba Iulia, chiar a Combinatului Siderurgic Galați (prin intermediul unei prietene de vacanță), a stațiunii Herculanee sau a unei lumi urbane cenușii și înfometate de pe la mijlocul anilor 80, o lume care impune cu necesitate evadări și procesiuni spre munții-adăpost și izvor al tradiției purificatoare (Brad, Râmeți, Arieșeni), dar și spre o viață comunitară, cu concedii memorabile și revelaone vesele, cu forme de întrajutorare de tradițională omenie, în fața cărora barierele etnice sau sociale se topesc de la sine.

Ieșirea din mediul tradițional (abia sugerată, ca experiență directă a naratoarei, dar foarte apăsător vizibilă când e pusă pe seama unor „personaje” precum Lina, fata Salvinei, unul din cei 10 copii ai acesteia) duce, uneori (tot prin anume personaje mediatore, precum combatantul Ambrozie), spre orizonturi de tot înnegurate, de moarte și suferință, precum cel al ”frontului de est” (de la Stalingrad și din stepa calmică), din timpul celei de-a doua mari conflagrații.

Câtă vreme ne mișcăm în orizontul spiritual tradițional, lumea reală capătă ritmuri și armonii cosmice, care se prelungesc și în sufletul omului: la asfințit, soarele se duce „pe alt tărâm”; mămăliga, revărsată din ceaun, „seamănă cu luna de pe cer”; Tăul (de pe „glodoasa, dar roditoarea” Vale a Sântejudului) are izvor și un anume sorb, prin care „apa se duce în altă lume”; salcia este „pod și leagăn al Maicii Sfinte” (în poezia „Salca de leac”); colibe din câmp își înalță fumul spre cer prin deschizătura din fațadă conic, ca niște iglu-uri nordice; fetele pot fi alese (cum face Iacov, biblicul, cu Rahela lui Laban) de flăcăi aduși de frații lor tocmai „de peste deal” (cum o alege Costan pe Palaghia, adus fiind de Silviu, fratele fetei, în povestirea Aleasa de dincolo de dealuri), sau veniți ca „lătureni”; bivolițele își slobod lap-

tele mai ales când simt clopul stăpânului pe spinare, sau dacă acesta le „șuieră” o melodie pe plac; sora „mai mare” (de patru ani) îi cântă matern „haia-haia” fratelui nou-născut, până când adorm... amândoi; copiii, în general, merg la școală „când se poate”, iar când vine cineva străin, „nu se înghesuie nimeni la masă” (ibidem); dacă sunt prea mulți într-o familie, alți părinți, care n-au fost învredniciți cu copiii lor, îi „iau de suflet” fără nicio reținere (cum se întâmplă cu Salvina, din aceeași povestire). Ionică, „jucăușul și tropotașul din Cesari”, nu ezită să-și salve- ze nu doar iubita, ci și pe rivalul său, când aceștia, ținându-se de mână, erau pe punctul de a dispărea sub gheața subțire a Tăului, în zi de Bobotează. Un alt ionică, croitor la oraș, cam bețiv și cam superficial, se lasă convins s-o ia pe Lina, adusă la oraș din prea marea progenitură a Salvinei, nu atât pentru că a lăsat-o gravidă, cât fascinat fiind de frumusețea satului ei de la munte, de gospodăria temeinică a viitorilor socri, de cuminenția cailor și de căldura sufletească pe care i-o arată, la o zi de coasă împreună, frații Linei. De altfel, pentru cei plămădiți de acest mediu, armonic și cosmic, moartea însăși nu poate fi decât o fericită topire în „albul pur” al „zăpezilor rebele” care vor veni, cum se spune (pe ur- mele lui Eminescu, din „*Mai am un singur dor*”, pe urmele lui Coșbuc, din „*Vara*”, ale lui Blaga din „*Glas de seară*” și ale atâtor altor mari poeți români) într-o poezie din ultima secțiune a volumului: „Cât mai suntem, să bem lumini din stele,/ Să ne hrănim cu verdele din jur,/ Căci vor veni zăpezile rebele/ Și ne vor îngropa în albul pur.” („*Trecut-au anii...*”)

Răul și moartea există, desigur, dar ele sunt integrate vieții atotbiruitoare. ”Moșul” de pe Săcătura, la casa din câmp, sacrifică oaia ce nu poate fâta, salvând mielul, atribuit apoi altei oi-mamă, „păcălite” olfactiv (mielul e „tăvălit” prin secrețiile oii ce a reușit să fete), iar Floriței Poienarului (prin prisma căreia vedem această lume, în a doua povestire) i se pare acest lucru un adevărat miracol al succesiunii și întrepătrunderii dintre viață și moarte.

Neintegrat în această lume arhaică rămâne doar statul, care îi cere Floriței Mitrulei – văduvă cu mulți copii – contracte înrobitoare. Și care stat n-a fost niciodată, se pare, resimțit de țăran drept un garant și un apărător.

Raveca Sentului (din prima povestire) l-a văzut pe Dracul țâșnind de sub desenul în nisip al unui cal. El are șapcă roșie cu cozoroc, pantaloni scurți și, în general, haină străină locului. Copiii din Valea Sântejudului știu că în Tău trăiesc, alături de pești mari, balauri „veniți – Dumnezeu știe cum – din mări îndepărtate, pe care le-au secat”. În lăstărișul de la marginea lacului se arată uneori frumoasa Telica, „cea cu părul lung până la călcăie și negru ca noaptea fără lună” („*Cândva era <<Goroniș...>>*”). Răul există, ziceam, dar e „domesticit” prin actul ritual (balaurii din lac „făceau nunți și clăci, după obiceiul locului”, pruncul neliniștit e învelit în piele de oaie, ca spre a-i da șansa unei noi nașteri și a unei alte înzestrări cu însăși gena blândeții, prezente în oaie). Dacă copilul s-a născut cu un smoc de păr alb, este pentru că mama și-a pus la brâu un smoc de lână albă, uitând să-și facă semnul crucii. Dacă nu poate fi eradicat (o întrebare legitimă ar fi dacă asta chiar ne-ar fi de folos), Răul măcar poate fi cunoscut anticipat, prin visul simbolic, deci integrat curgerii vieții: Letița Mitrulei visează, înainte de moartea soțului, că „s-a despicat Cicerea în două”, ea rămânând pe o parte, iar Mitru pe cealaltă.

Visul oferă nu doar antene pentru cunoașterea viitorului, ci și o posibilă cale spre „trecutul nostru identitar profund”, chiar în cazul muzeografei Doina Dreghiciu, care (înaintea unui mare proiect de identificare a mormintelor unor întregi comunități românești din stepa rusă) visează că soțul, Ilie (mort de doi ani) îi cere să-i găsească un nasture din corn de cerb, iar ea, ajutată de colegi, găsește chiar mai mulți.

Dar, dacă viața autoarei s-ar fi desfășurat doar în cadrele statornicite ale vieții și mentalității tradiționale, ea nu ar fi găsit drum spre cuvânt. Ieșirea din acest cadru este o vină care, deși tragică (pentru că se împletește cu însuși șuvoiul de nestăvilat al vieții, devenind așadar inevitabilă), se cere expiată. Lucru posibil doar prin mărturisire, prin Cuvântul care așază ordinea devenirii și a legăturii dintre medii și generații, acolo unde, privite lucrurile prea de aproape, nu părea a fi decât haos și nestatornicie. Am amintit anterior câteva cadre ale vieții moderne în care se desfășoară, de la o vreme, viața autoarei. Căreia tocmai dis- tanța în timp și spațiu față de lumea pe care a părăsit-o îi conferă perspectiva, îi alimentează dorința – devenită datorie sacră – de a scrie, de a depune mărturie. Căci, în toate aceste „ca- dre moderne” subzistă, mai greu sesizabilă, o morală tradițională, o „chemare a locului” (titlul unei povestiri) și chiar o „cumințenie a pământului” din care ea, naratoarea, s-a desprins. Așa ar trebui înțeleasă, cred, povestirea despre „*Ecaterina Sasului*” (aparent, doar povestea unei mezalianțe cu final fericit, între eroina omonimă, Nana, și „sasul” Rică) – prilej de trece- re în revistă a împrumuturilor culturale și de civilizație materială ale românilor transilvăneni de la sași, ba chiar o poveste „îngropată” a multiculturalității zonei. Ceva asemănător se poate alege din povestirea „*Cândva era <<Goroniș...>>*”, privitor la relațiile româno-maghia- re, unde „Curtea” (castelul-locuință) lui Victor Chezan, stăpânul moșiei, este o adevărată școală de educație multiculturală, nu doar în prim-planul gastronomic. Căci confruntarea cu Câmpia este, pentru autoare, și prilejul unor comparații lexicale (*pogace-trășnic, laboș-cas- troi, cizăș-morcotan, bodi-căpiță* etc.), unde primii termeni din serie sunt de obicei niște maghiarisme, necunoscute în zona de origine a autoarei. De reținut ar fi, aici, și figura (deja amintită) a Valeriei, un fel de replică românească a Ursulei din „*Un veac de singurătate*” a lui Gabriel Garcia Marquez, care orbește la bătrânețe, dar se orientează (ca și celebrul său model, conștient sau neconștient) după o sfoară întinsă între meri și mai „vede” doar cu cel de- al treilea ochi, cel cu adevărat miraculos, al amintirii. (Toată povestirea – încurcată, prolixă formal, dar atât de încărcată de adevăr uman, mai ales în episodul final, al morții eroinei - pare a fi prelugirea scriptică a sărbătoririi, la Gherla, a celor 80 de ani ai soacrei autoarei.)

Întregă această a 20-a carte a doamnei Veronica Oșorheian, și mai ales aceasta, ar putea fi citită ca o pledoarie convingătoare pentru ce înseamnă să intri în viață cu viguroase rădăcini în cultura tradițională, să fii al unui anume loc și al unui anume neam, dar și să abor- dezi viața și noile ei orizonturi cu ochii, dar mai ales cu mintea și inima deschise, implicând în această abordare o dimensiune „artistică” (foarte vizibilă în povestirea „*Un ghiocel de fată și o prietenie adevărată*”, dar prezentă nu doar acolo), o dimensiune de empatie și sensibi- litate, o nevoie de „reprezentare” (în termeni eminescieni, cu rădăcini în Schopenhauer și în spiritualitatea vedico-hindusă). „Reprezentare” prea puțin prețuită azi (covârșită fiind de „voință”), dar care – singură – e calea regală spre înțelegere, armonie și viață împlinită.

Veronica Oșorheian

Regăsiri în alt anotimp

Cornel Cotuțiu

Un prezent de-acum 40 de ani

(Preambul: Într-o mapă de acum 40 de ani, am găsit câteva file, prinse cu agrafă. Le-am citit, căci le uitasem conținutul și apoi am hotărât să le încredințez tiparului, cu tristețea că impresiile parcă fuseseră trecute pe hârtie ieri.)

Am fost la o nuntă dintr-un sat de pe Valea Șieului / E o reținere semnificativă de ce nu am menționat toponimul - n.m./. De aici se face legătura cu orașul fie cu trenul, fie cu bicicleta sau chiar pe jos.

Mă așteptam să am a face cu nuntași emancipați - îmi ziceam -, dat fiind apropierea de Beclean (vezi Doamne, mediul urban se situează pe un palier al civilizației ceva mai ridicat - mărturisesc, era un considerent de ignorant naiv).

Ei bine, nunta la care am participat a fost nesuferit de semnificativă pentru unul din cele mai răscolitoare fenomene din societatea românească: acela de degradare a condiției țaranului român și de proliferare a imposturii, mimetismului și prostului gust. Iar nunta aceasta a fost un întristător și dezgustător spectacol al acestei degradări.

Am sosit în sat, la sala ospățului, în momentul când mirii veneau cu tot alaiul, de la Biserică, unde, mi s-a spus, slujba ținuse mult de tot. Sora miresei, cu sticla în mână îi întâmpină pe miri și glăsuiește un șir nesfârșit de versuri, în însoțirea unei melodii foarte asemănătoare (dacă nu aceeași) cu cea de la „Găina”. Lumea se plictisește, copiii, din spate, aruncă bulgări de zăpadă în nuntași și miri. În sfârșit, protagoniștii intră în sală, iar după ei, noi, din ce în ce mai înghiesuiți, așa cum se întâmplă să se intre undeva unde „s-a făcut coadă” îndelung, iar oamenii nu mai au răbdare. În sală, frig, ca afară, ciment pe jos, trei rânduri de mese, în fundal, pe perete, covoare țărănești, pe băncile înalte și pe mese - hârtie de împachetat, prinsă în pioneze.

E momentul când începe vacarmul...

Lumea țipă, se râde strident, oamenii se cheamă dintr-un loc în altul al sălii, oferind locuri celor pe care-i doresc alături, organizatorii fac propuneri, dar fiecare se așează unde-l taie capul; se observă că va trebui să se stea foarte înghesuit, ca să intre în sală toți invitații. Între timp, orchestra, alcătuită din patru țigani emancipați - cel puțin, după cum arată a fi îmbrăcați -, și un elev, pe care-l cunosc de la profesională, ia loc pe podium și îndată ne dăm seama că stația de amplificare e în stare deplorabilă de funcționare.

Rămânem deocamdată cu paltoanele pe noi, unii chiar cu pălăriile sau căciulile pe cap. Mișcărilor sunt greoaie, lumea încă se foiește. La mesele dinspre geamuri s-au așezat tinerii, puțini arată a fi peste 20 de ani sau proaspăt căsătoriți. Din când în când mai apar perechi, trebuie să li se facă loc, unora li se oferă scaune în partea cealaltă a meselor, încât cei chemați se urcă cu picioarele peste masă și coboară dincolo.

Vacarmul crește, căci băieții au chef de cântat - cântatul fiind niște urlete, important e să se impună fiecare, iar orchestra nu prea se aude și organizatorii ospățului încă nu servesc băutură la masă, încât unii înfulecă aperitive din tăvile înșirate la dispoziția nuntașilor. N., de lângă mine, desface o sticlă de bere, pe care (prevăzător?) a luat-o de la prăvălia din sat și bem câțiva câte un gât. Până la urmă, apare și băutura.

Tineretul, de la mesele de la geamuri, sporește decibelii, cântecele devin „fără perdea”, se cântă dezmațat, inclusiv „Hai, Dinamo!”, câțiva țin ritmul dând cu pumnii în mese, zbatându-se ca apucați. Un grup de fete începe să chiuie, ici-colo se flișcăie cu degetele la gură. Ai senzația să s-a declanșat un fel de furie a zgomotului.

Năuciți, începem să ne dezbrăcăm. Se bea în neștire, deși câțiva spun că lichidul ar fi preparat din spirt medicinal. Nu știu, căci eu obțin, după câteva intervenții, o sticlă cu vin și una cu apă minerală, vinul fiind din cel zis „de regiune”; mde! acceptabil.

Nu poți vorbi cu cel din stânga sau din dreapta ta decât apropiindu-te de urechea lui, iar celui de-vis-avis doar aplecându-te peste masă, strigându-i cuvintele. Firește, varianta cea mai comodă e să nu dorești a comunica... Din când în când, se mai iese afară, la aer proaspăt, căci înăutru e un fum de să-l tai cu cuțitul. Înspre gardul curții, câțiva băieți încep „să perfecteze” viitoarea și nelipsita încăierare, iar cei cu bășica udului agitată, dacă la începutul ospățului se îndepărtau cât de cât, să-i acopere umbra nopții sau căutau locuri ferite, acum, pe măsură ce nunta e în toi, ies, fac doar cîțiva pași în zăpadă și-și dau drumul. Câte unul se apleacă și vomează cu icnete, gemete - se iscă o acustică oribilă, în funcție de cantitatea de borhot ce se vrea și ea... la aer.

Înăuntru se servește supa de tăieței, după care urmează friptura. Nuntașii beau vârtos, închină cu paharul ridicat, nu se aude ce rostesc, important e să ridici paharul deasupra capului în direcția celui în sănătatea cui dorești să bei și-l tot agți prin aer, până ce, cel solicitat de undeva de peste mese te vede, lasă piciorul de găină în farfurie, și, mestecând ceea ce mușcase din el, se ridică, răspunzându-ți prin aceeași agitare a paharului; zâmbete largi, întinse de băutură și frunzăreală unsuroasă a buzelor, semn sigur că și el, la rândul-i îți adresează ceva de bine și voișie..

Năuceala se risipește întrucâtva, căci ai început să te obișnuiești, descoperi în tine rezervoare, putere de a te adapta la acest vacarm stăruitor. Se aduc și sarmalele, de data asta niște obiecte parcă suple și scăpate de înecul cu grăsime. Se servește și vin pentru toată lumea, doar că amestecul de băuturi sporește și mai vârtos amețeala tineretului, ajuns, ici-colo, în prag de delir: Căci toată lumea e a lor, lumea există prin ei, restul lumii aproape că există de pomană; importantă e bățoșenia lor, rânjetele lor de animale încinse de alcool, neastâmpărul lor uneori plin de țâfnă.

Încep....„Găinile”; sunte trei perechi de nași, așadar, de trei ori „se va da găina”, deci trei chiuitoare. Numai că, după câteva minute de oarecare atenție a spiritelor, sunt din ce în ce mai puțini cei care dau atenție... „găinei”. Cineva se urcă pe podium, la început agitat, cu intenția de a face linișite, dar numai jumătate din sală vrea să-l asculte, încât insul, bine lovit

de băutură, se pare că a uitat care-i fusese intenția și o dă, se pare, pe glume, fericit că are acces la microfon; dar cealaltă jumătate din sală încearcă să prindă zicerile socăciței cu „găina”. Vacarmul a ajuns ca un lichid vâscos în care cei prezenți încearcă să înoate, se zbat și se simt împotmoliți, îngreunați de băutură și vuietul glasurilor.

Trec „găinile”, nimeni nu poate reproduce un singur vers din țâpuritul chiuitoarelor, nu s-a reținut nimic. Cineva încearcă să comunice la microfon că, potrivit obiceiului, urmează... Lumea se lămurește ce urmează, când îl vede pe socrul mic cu o găleată în mână și pe un unchi al miresei, agitând deasupra capului un vas oval, amândoi îndreptându-se spre nași. E momentul „cinstei”. După două minute de oarecare atenție, îndreptată spre cel care „strigă cinstea” în bani, vuietul revine, dar se vede cum insul ridică mereu deasupra capului niște bancnote, pronunță o cifră, nimeni n-o înțelege și aruncă banii în găleata ce o ține în brațe socrul mic.

Preotul din sat, prezent și el la nuntă - un bărbat încă nu trecut de 30 de ani - se ridică, încercând să potolească infernul acustic și să atragă „drept credincioșilor” atenția asupra faptului că... Se face puțină liniște, se aude un „...cinstește mirele și mireasa cu...” și vuietul se reia, căci pe cei aproape vreo sută de inși de la mesele tineretului nu-i interesează așa ceva. Va fi, dealtfel, zona de unde „cinstea” se va strânge mai puțin; asta ca și cum o petrecere a nunții se organizează după principiul: cine e mai neastâmpărat, contribuie cu mai puțin decât restul nuntașilor. Stau de vorbă cu un bătrân, țăran get-beget și-mi spune, cu o expresie de om care șoptește, că așa ceva, pe vremea lui, nu se întâmpla, că cei de la mesele tineretului noaptea, la ospățul propriu-zis, n-aveau ce căuta. Un tânăr muncitor, seralist la liceu, încearcă să-mi explice că alta ar fi fost atmosfera dacă stația orchestrei ar fi fost bună, iar eu vin cu replica: „Atmosfera unei nunți o fac oamenii.” Căutam din când în când spre masa mirilor și a nașilor. Ce doi „protagoniști” aveau o expresie de mucava.

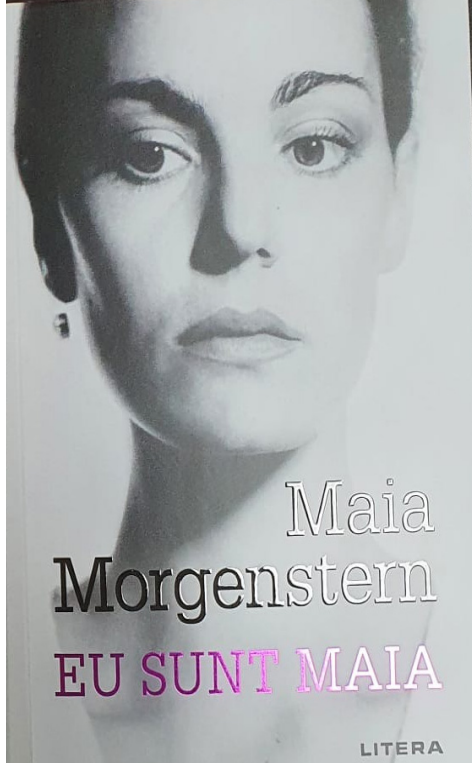
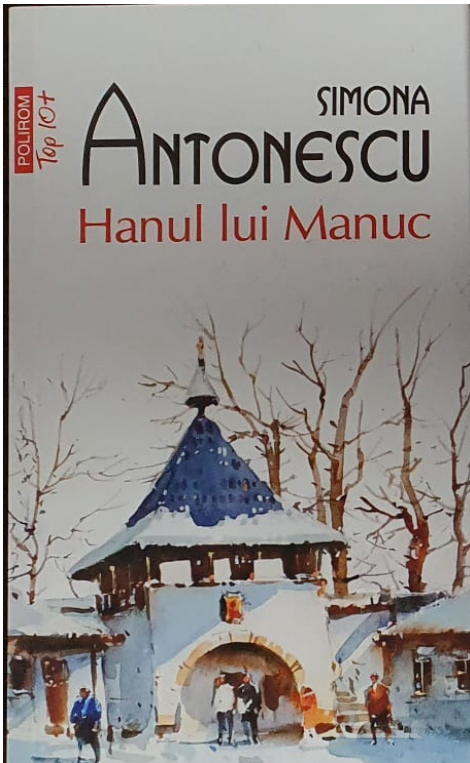
E trecut de miezul nopții, e trecut de ora 2, când organizatorii încep să scoată mesele afară. Cineva e iritat: „Dar dacă mi-i foame?!” Fiecare înșfăcăm sticla de băutură. Totuși, pe lângă masa mirilor, se mai lasă câteva mese, unde să se așeze domnii, cei de la oraș, care toată noaptea au tot strâmbat din nas, de parcă „păreau că au câte o țeapă-n fund”. În sfârșit, se creează un îndeștător spațiu de joc. Învârtitele țin zeci de minute, după care se mai iese afară, la răcoreală, iar sticlirea aceea a alcoolului din ochii bărbaților se mai potolește. La scaune jucătorii nu prea au acces, căci, în mare măsură, au fost ocupate de... urlătorii de adineaori, acum părând a fi zdrobiți de lichidul ingurgitat; unii picotează cu bărbia în piept și picioarele crăcănate, încurcând astfel perechile de joc de alături.

Am plecat, pe furiș, luând-o spre gară, răscolit, fără astâmpăr, pe seama celor de la mesele dinspre geamuri: Tineri, căsătoriți sau încă flăcăi, nu puțini dintre ei la activ cu câteva clase bălmăjite la liceu sau vreo școală profesională, tineri care-și lucrează meseria la oraș sau în satul de baștină, domiciliați la oraș sau făcând naveta - inși „buieci” (vorba tatălui meu) - ființe care nu mai sunt nici țărani, nici muncitori, nici intelectuali, nici orașeni, în realitate; structuri alterate de imagini și convingeri false, rezultat al improvizației, imposturii, mimetismului instructiv-educativ, al lenei și prostiei fudule, inși care infestază preajma, inși (o, cât de mulți !) care nu au noțiunea stimei, a respectului față de semen și tradiții, străini de bunul gust civic, ignoranți în decentă și delicatețe.

Se distruge, e pe cale de dispariție, o clasă socială străveche și în locul ei rămâne o masă de trăitori dezmembrați, colectivități umane imature, pe tot traseul existenței lor și pentru care cultura, educația sunt compartimente greu de asimilat și în care s-a înstăpânit spoiala, îmbuibarea parvenitului, suficiența și fudulia cabotinului.

(Iar acum? După câteva decenii, constat că milimetrul de atunci a căpătat... dimensiunea centimetrului.)

Cărți primite la redacție

Ioan St. Lazăr

Elena Secoșan, doamna bistrițeană a etnologiei românești

(1900-1996)

Nobilă și înviorătoare străduința etnologilor sibieni de a nu uita pe mării înaintași și a-i evoca, înprospătându-le memoria în ceasul contemporan.

Am aflat târziu despre proiectul evocării ilustrei doamne a portului popular românesc, Elena Secoșan, născută într-o familie de intelectuali din Sângeorz, care mi-a fost mentor la începuturile mele în cunoașterea și valorificarea artei populare, astfel încât, cu îngăduința inițiatorilor acestui demers, însăilez aici câteva fugare amintiri vâlcene.

Am cunoscut-o în anul 1970, de Florii, când am organizat a doua ediție a concursului creațiilor de port popular, „Hora costumelor”, în comuna Pietrari, pe traseul renumitei arii etnografice dintre Râmnic și Horezu. Iubea Vâlcea din frumoasele colecții de port popular de la Muzeul Satului (Of, n-avem încă măcar o sinteză documentară asupra cercetărilor efectuate pentru ele în perioada pregătirii muzeului și în perioada ulterioară! Vâlcea era iubită și de Regina Maria, căreia, la conacul lui Vintilă Brătianu de la Mihăești-Vâlcea, unde era și un „atelier” de meșteșuguri populare, i s-a confecționat un elegant costum cu amprentă locală, rămas în amintire drept „costumul Reginei Maria”), așadar iubea Vâlcea înainte de a o fi „bătut cu piciorul” și a iubit-o și mai mult în tot acel răstimp început în anul 1970. Era entuziasmată de inițiativa noastră – a celor de la „Casa județeană a creației populare” – de a scoate la lumină creațiile de port popular și de a le stimula (chiar și material, deși cu posibilități mai mult decât modeste!) să confecționeze în continuare chiar în vremea modernă. Atunci le-a descoperit pe marile creatoare ale perioadei cu care a rămas într-o afectuoasă inter-comunicare. Atunci, îmi îngădui s-o spun, ca să rămână în efigia memoriei, mi-a propus, pe scara vagonului de CFR cu care se întorcea la București:

- Hai la noi, la București. Avem nevoie de oameni ca dumneata. Uite, pentru moment, îți încredințăm conducerea unui muzeu etnografic la Stoenești, în județul în care

te-ai născut...

N-am stat în cumpănă, mă simțeam dizlocat din țărâmul binecuvântat al Vâlcii, pe care mi-l dorișem și îl iubeam, și i-am răspuns:

- Îl vedeți pe domnul Deaconu, ce suflet mare este și ce organizator este? Rămân cu el aici, ca să ducem mai departe ce am început și să facem și altele, pe care „Bucureștiul” („Centrala”) să le preia și extindă în țară, ca fapte bune, durabile. (În paranteză fie spus, „Centrala”, plină de ariviști ori politrucci eșapați, încă plini de morgă de Capitală, n-a preluat niciuna din inițiativele noastre, iar noi nu le-am solicitat patronajul, ne-am văzut mai departe de treaba noastră, care era viața noastră.)

N-a mai insistat și așa am rămas în echipa „băieților de la Vâlcea”, iubiți de profesorul nostru Mihai Pop (și dânsul, frecvent în Vâlcea, ca și doamna Elena Secoșan mai apoi), la „școala” căruia am învățat să gândim și să acționăm („știința în acțiune” era deviza Școlii sociologice de la București), alăturându-i și alți „maeștri” minunați precum Elena Secoșan, Paul Petrescu, Silvia Zderciuc – fie-le veșnică amintirea.

Tot în acel an, 1970, pentru a pune o bază științifică demersului nostru în domeniul artei populare și al stimulării creativității populare, am luat (echipa!) inițiativa de a face o documentație amplă asupra principalelor meșteșuguri populare și a alcătui o monografie - album cu titlul generic „Arta populară din Vâlcea”; primind acceptul și garanția financiară, am apelat la pa-

tru specialiști – etnografi, respectiv, Paul Petrescu, Elena Secoșan, Georgeta Stoica și Ion Vlăduțiu, dintre care primii doi chiar au făcut „teren” la noi (și i-am însoțit eu), iar ceilalți doi au valorificat materialul specific al unor cercetări anterioare și existent în Muzeul Satului și, respectiv, la Institutul de Etnografie și Folclor.

În toamna anului 1970 și în primăvara lui 1971 am „bătut cu piciorul” toate ariile etnofolclorice ale Vâlcii, împreună cu doamna Elena Secoșan, care avea atunci 70 de ani, și cu doamna Gabriela Cocora, fotograf specializat. Mă uimea rezistența la efort a doamnei Secoșan, spiritul rațional și organizat, perspicacitatea în a semna faptele de interes deosebit, bucuria pe care o trăia pentru că, la tot pasul, descoperea ceva special, plăcerea de a ne comunica impresiile și logica sa analitică; îmi plăcea, mai ales, cum și la domnul profesor Mihai Pop, felul direct de a intra în dialog, printr-o observație tehnică, cu femeile țesătoare sau/și cusătoare și cu meșterii cojocari, care-și dădeau imediat seama că au de a face cu un cunoscător și deveneau compatibili, lăsând deoparte suspiciunea, reticența sau ironia fină cu care omul de la țară îl „tratează” pe un vizitator neavenit – învățăm atunci, încă o dată, că, pentru a face treabă cu oamenii, trebuie să le câștigi întâi încrederea.

Cea mai mare bucurie încercată de dânsa a fost în comuna Bărbătești, unde chiar în anul 1971, în centru, încropisem un mic muzeu în aer liber, cu o casă în care păstram valoroase costume populare dăruite de familii din sat, ceea ce a făcut-o să aibă deodată o oglindă a creativității locului (s-a distins întotdeauna, în felul ei, față de alte comune) și unde a descoperit cămășile lungi (de femei-„mamut”, cum le zicea în glumă) ale femeilor din zona

de munte, cu pieptul și mânecile decorate de-a-ntregul („blană”), ornamentica reflectând diferențierea socială, diferite tehnici de țesut și de broderie; era încântată de firul „împistricit” (împletit în alb și roșu), inventat de Gheorghe Măleanu, cea mai talentată țesătoare și remarcabilă poetă populară, cu care doamna Secoșan părea să fie într-o comunicare sufletească și comunicare profesională interminabilă. Mai erau în acel sat și alte valoroase creatoare, între care Ana Avrămescu, Elena Paraschi-voiu, multilaureate, ca și Gheorghe Măleanu, ale concursurilor județene și naționale. Aș mai adăuga, dintre creațiile mult prețuite de doamna Secoșan, măcar pe Radu Olimpia din Pietrari, la care aprecia distincția naturală și acuratețea rafinată a cusăturilor.

Multe ar mai fi de spus despre „omul de teren” exemplar care a fost; nu făcea, cum se spune, „nazuri” dacă, nu o dată, n-am avut mașină (instituția noastră nu era atunci dotată) și mergeam cu transportul în comun sau dacă, uneori, la cazare, nu erau toate condițiile confortabile ori alte inconveniente; țin minte că, în sudul județului, la Zătreni, dăduse noaptea o ploaie lungă, iar drumul până în satul Văleni devenise noroios, alunecos, eram tentat să renunț la el, ca să n-o expun la udătură, însă dânsa nu s-a dat bătută și am ajuns la persoana indicată, care a fost și grijulie, și cu folos pentru noi.

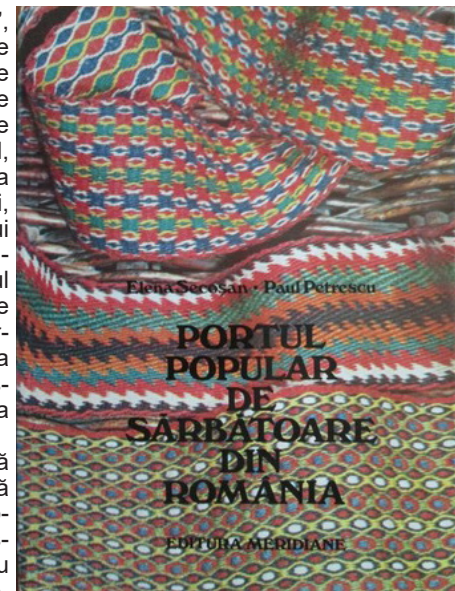
Mai trebuie să spun că deseori aveam unele discuții în contradictoriu: dânsa căuta, prin complexitatea imaginilor, elementele constante și cu adevărat expresive pentru tipul țărănesc autentic, eu observam și devenirea acestuia, influențe zonale din jur sau preluarea unor tehnici ori compoziții decorative dinspre târgul sau orașul de până la al doilea război mondial și consideram că ele dovedesc o dinamică a tipului, de luat în seamă în legătură cu viața lui. Așadar, dânsa gândea tipologic, pentru a depista autenticitatea creației țărănești, fără intruziuni din afară „din mers” – ceea ce a făcut la un moment o întreagă generație de etnologi români (între care și doamna Secoșan), interesați să salveze specificul românesc în era modernă entropică; eu doream o imagine globală, ne-statică, la fel de științifică. Aveam, însă, amândoi o satisfacție comună atunci când, din dialogul cu o creatoare sau cu un meșter, țășnea în actualitate câte un cuvânt vechi, nemaiauzit, pe care îmi aduceam aminte că îl aflasem din cercetări (ale d-lui Gheorghe Pavelescu, ale d-nei Lucia Apolzan ș.a.), în Munții Apuseni, ori le auzisem la socrii mei din Țara de Jos a Moldovei, cuvinte, adică, din aceea limbă populară medievală încă nereconstituită din glosarele regionale.

Și așa mai adăuga în legătură cu cuvintele și sensurile lor. Când la „zăvelca de Vâlcea”, aceea vânăta, cusută cu bumbac alb, partea de jos, încadrată de linii orizontale, purta numele de „câmp”, iar, în sus, porneau, ca lăstarii, tije verticale cu motive florale, ce puteam înțelege decât că aceasta era o ornamentică sugerând, deopotrivă cu fertilitatea, fecunditatea femeii ca ipostază a anticei *Mater genitrix*? Și, de aici, străduința mea de a înțelege semantica portului popular, ceea ce doamnei Secoșan, dornică să-și configureze, din mulțimea de amănunte, tipul costumului – în raport de sex, vârstă, diferențiere socială ori funcționalitate (de muncă sau de sărbătoare) –, aceste preocupări i se păreau prea mult, dar îi plăceau. De aceea, în drumurile noastre, discuțiile erau de atâtea ori pline de bucuria descoperirilor, de o parte și de alta...

În mod firesc, nu aveau cum să treacă aceste „flame” ale mele în sinteza sa, orientată tipologic și descriptiv și publicată în 1972, în monografia-album. Dar pe traseul conlucrării noastre, pe când își pregătea studiul, m-am trezit cu o scrisoare, datată în iunie 1971, în care îmi propunea să elaborăm împreună un studiu complex și întrutotul adevărat despre portul popular din Vâlcea. [Mi-a fost publicată în vol. *Ioan St. Lazăr*, documentar de Gheorghe Deaconu, apărut sub egida Centrului Județean de Conservare și Valorificare a Tradiției și Creației Populare – Vâlcea, în colecția „Izvoare”, caiete etnoculturale vâlcene, în 1993, pag. 67]. Revăzându-și consemnările din teren, doamna Secoșan scria: „... văd cu ochii închiși un șir de lucruri minunate, care străbat și prind viață din caietele acestea boțite și chinuite de drumuri” și: „Îmi dau seama că aceste „note” cu observații fugare poartă în ele și altceva decât «rândurile de cămașă și alesătura zăvelcilor», iar pentru „altceva” era nevoie de „altă lucrare” decât aceea ce urma să apară: „... gândul se îndreaptă acum înspre altă lucrare, o carte singură despre portul popular din Vâlcea, care să conțină și poezia acestui port, să redea întreg climatul de secole, din care s-a născut acest port, o carte care să se ocupe mai mult de factorii care au determinat acest port popular, decât de descrierea propriu-zisă a acestuia.

Și cartea aceasta aș vrea s-o scriu cu D-ta Domnule Lazăr. Vei face literatura portului, filozofia și istoria portului, vom scrie despre „bleasc” și despre „îmbrăcătura alțiței” în sensuri noi, cum nu s-a mai scris până acum.

Vom face viață din ceea ce au dat vieți de oameni în lungul veacurilor și ceea ce astăzi nu mai trăiește pentru oamenii care trec în fugă – nu prin – ci peste această minunată cultură populară”.

Leon-Iosif Grapini

Tentația Thaliei

Icu Crăciun este vicepreședinte al Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud, șeful Reprezentanței Bistrița-Năsăud a Filialei clujene a Uniunii Scriitorilor din România, redactor-șef al revistei „Cuibul visurilor” din Maieru și redactor al publicației „Răsunetul cultural”.

Dincolo de aceste funcții, Icu Crăciun este un scriitor polyvalent (prozator, dramaturg, eseist, publicist, critic și istoric literar) și extrem de prolific, este scriitorul care tace și face, cu alte cuvinte, lucrează la mai multe cărți deodată, editează aproape anual un volum, uneori, chiar două sau trei cărți în același an. Suflet nobil, Icu Crăciun își răsfăță, an de an, prietenii și apropiații cu scriitura sa tipărită, oferită cu generozitate. Scrie ca și cum s-ar grăbi undeva. Întrebându-l, mi-a mărturisit că scrie dintr-un fel de teamă, are multe proiecte, iar timpul oricând s-ar putea să-și piardă răbdarea, așa că graba e mare. A nu se înțelege de aici că scrisul său este atins de superficialitate, nicidecum, dimpotrivă, e o scriitură adâncă, așezată, atent cântărită, care se citește cu plăcere. În proza lui te cucerește, în special, construcția povestirii, ineditul ei, portretizarea, aglomerația de epitete și comparații seducătoare și reconfortante, umorul savuros. Romanul său biografic *Când vor înflori mălinii*, apărut în 2018, o construcție epică solidă, a cărui valoare este certificată și de nominalizarea lui la premiile Filialei clujene a U.S.R., l-am citit fără a-l lăsa din mână.

Făcând un bilanț al cărților sale publicate, de la debutul editorial din 2003 (în căutarea Graalului) și până în prezent, dacă nu am greșit la numărătoare, se adună, în 20 de ani, 22 de titluri (șase romane, cinci cărți de proză scurtă, un volum de teatru, unul de reflecții, unul de istorie literară, șase de publicistică literară, unul de publicistică culturală și o antologie a autorilor măiereni).

La acestea se adaugă volumul *Tentația teatrului*, Editura PIM, Iași, 2022, (560 de pagini) apărut în vara acestui an, un proiect mai vechi, la care a lucrat efectiv în ultimii trei ani și pentru care s-a „înarmat” cu o uriașă bibliografie, fie achiziționată contra cost de la anticariate sau librării online, fie împrumutată de la biblioteci.

„Se știe că teatrul, aidoma presei, a îndeplinit și îndeplinește o funcție socială extrem de importantă, contribuind la îndreptarea moravurilor și cultivarea gustului estetic. Din păcate, după 1989, presa a câștigat teren în defavoarea teatrului, deși nu încapе îndoială că valoarea unei producții dramatice este semnificativ superioară textului jurnalistic”, scrie Icu Crăciun în argumentul cărții, lăsându-ne să înțelegem unul dintre motivele acestui demers literar. Îndrăgostit de teatru, el însuși autor al unei cărți în domeniu (*Teatru pentru toate vârstele*, Editura Casa Cărții de Știință, 2011), Icu Crăciun vrea, prin acest volum, să reaprindă apetența pentru acest gen literar, aducând în fața cititorului autori de teatru intrați în memoria colectivă îndeobște ca poeți, romancieri sau chiar politicieni, lăsând la o parte pe cei care și-au câștigat notorietate ca dramaturgi. Fiecăruia îi dedică un studiu aprofundat în care reține, pe lângă datele biobibliografice, geneza și istoricul pieselor de teatru, receptarea lor în presa vremii și în rândul publicului spectator, făcând un rezumat al acestora și exprimându-și aplicat aprecierile proprii în calitate de critic literar. Astfel, sunt cuprinși în volum 51 de autori de teatru, printre care Gheorghe Asachi, Mihail Kogălniceanu, Ion Creangă, Mihai Eminescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Liviu Rebreanu, Ion Rațiu, Valeriu Anania, Marin Preda, Eugen Barbu, Augustin Buzura...

La întrebarea cui îi este adresată noua apariție editorială răspunde însuși autorul: „Cartea aceasta se îndreaptă spre toți cei care iubesc teatrul și sunt interesați de acest gen, dramatic, în care s-au inițiat destul de mulți autori prezenți aici. Ea nu se adresează cu predilecție teatrologilor, ci este accesibilă și celor care vor descoperi că poeții sau prozatorii lor preferați au scris și teatru.”

Și acest volum, elegant și surprinzător prin tematica abordată, în care autorul își demonstrează pe deplin abilitatea de istoric și critic literar, evidențiază personalitatea literară remarcabilă a lui Icu Crăciun.

Mircea Daroși

O radiografie a teatrului românesc

Una dintre preocupările constante din ultima vreme a scriitorului măierean Icu Crăciun este cercetarea istorică a teatrului românesc de la începuturile sale și până în prezent. Efortul său neprecupețit s-a finalizat de curând prin lucrarea intitulată „Tentația teatrului”, apărută în Editura „PIM”, Iași, 2022. Acest periplu istoriografic se referă la „autorii care, de-a lungul vremii, „și-au câpătat notorietate de romancier, poet sau politician”, dar „au avut și preocupări dramatice”. Prin ineditul lor, unele informații cuprinse în această carte depășesc cu mult nivelul de cultură generală a oricărui cititor de rând. Autorul nu face o analiză a pieselor de teatru, dar își exprimă sintetic propriile sale opinii. Schițează biografia fiecărui scriitor, enumeră operele create, valorifică cronicile literare ale criticilor de specialitate, insistă asupra conținutului fiecărei piese, redând textual și unele pasaje semnificative. Volumul cuprinde 560 de pagini în care sunt prezentați în ordine cronologică 51 de autori care nu s-au consacrat în mod special acestui gen literar, dar au avut asemenea încercări, unele reușite, dovadă fiind punerea lor în scenă (Octavian Goga, Alexandru Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, etc), altele au fost doar exerciții de inițiere în această artă , oprindu-se doar la o singură piesă, precum Ion Creangă (Dragoste chioară și amor ghebos, comedie în trei acte) sau Gala Galaction (Rița Crăița), I.A.Basarescu (Ovidiu Șicană) ș.a. Sunt amintite și piesele uitate în vreun sertar, ori rămase doar în manuscris. Aceeași soartă au avut-o și proiectele nedefinite, ori abandonate din diverse motive. În acest „compendiu literar” autorul nu a cuprins pe reprezentanții de seamă ai dramaturgiei românești, având în vedere faptul că ei sunt „receptați și recunoscuți de Marele Public” prin operele care le-au creat : I.L.Caragiale, Aurel Baranga, Paul Everac, Horia Lovinescu, Eugen Ionescu, Mihail Sebastian, Tudor Mușatescu, Mihail Sorbul, Barbu Ștefănescu Delavrancea, ș.a. Volumul se deschide cu teatrul lui Gheorghe Asachi, continuă cu Ion Heliade Rădulescu, Timotei Cipariu, Alecu Donici, Costache Negruzzi, Alexandru Odobescu, Iacob Negruzzi, Ioan Slavici, Mihai Eminescu și lista ar putea continua, încheindu-se cu Augustin Buzura. Printre ei se află și doi politicieni, care și-au adus contribuția la sporirea repertoriului dramatic românesc : Mihail Kogălniceanu cu piesa „, Două femei împotriva unui bărbat” și Ion Rațiu cu piesa „Clive și Anna”. Majoritatea autorilor cuprinși în acest volum au abordat: comedia, tragedia și drama într-un act sau mai multe. Subiectele sunt inspirate din diverse domenii : istoria cu marile ei personalități (Alexandru Odobescu- Decebal sau cea din urmă zi a Daciei , Ioan Slavici- Bogdan Vodă, Mihai Eminescu - Mira, Mureșanu, Alexandru Lăpușneanu, Lucian Blaga- Zamolxe), iubirea (Duliu Zamfirescu- Voichița, Ștefan Petică- Frații), viața satului (Ioan Slavici- Domnul notar, Vasile Voiculescu- Duhul pământului), lumea citadină (Liviu Rebreanu - Plicul, I.M.Sadoveanu - Molima), domeniul justițiar (Gib.I.Mihăescu - Confrații), religia (Alexandru Macedonski-Saul), mituri basme și legende (George Călinescu- Crăiasa fără cusur, Soarele și luna, Valeriu Anania- Miorița) și altele. Multe piese de teatru sunt scrise în proză, dar și în versuri. Unele au văzut lumina rampei, altele au fost adaptate pentru teatru radiofonic sau regizate pentru arta cinematografică, ori redată mai nou pe canalele televiziunii. Cartea lui Icu Crăciun are la bază un material documentar foarte bogat, ca urmare a unei cercetări competente, realizând o schiță de istorie a literaturii dramatice, care dă posibilitatea cititorilor să descopere „, că poeții sau prozatorii lor preferați au scris și teatru”.

Am lăsat, aici, să „curgă” fluxul liric al acestei mărturii despre sufletul acestei mari doamne a etnografiei românești și pentru a-l pune în oglindă cu tristețea mărturiei mele că n-am putut să dau curs acestei profunde rugăminți din partea dânzei, deși sufletul meu era acolo și numai acolo. Știam ce documentare bogată îmi trebuia, ce trudă asupra cuvântului „ce exprimă adevărul” aveam de trecut, ce satisfacție finală am fi avut contemplând frumusețile portului popular, deopotrivă cu înțelesurile lui, dar contextul nu mi-a fost prielnic și nici eu n-am fost în stare să mă rup de el, am amânat, ca atâtea alte planuri din tinerețe.

N-aș spune că n-am încercat. După reuniunea festivă de lansare a monografiei – album, despre a cărei realizare doamna Secoșan, atunci, în plen (eu nu eram de față!), a spus că această carte nu s-ar fi făcut dacă n-aș fi eu implicat cu asupră de măsură (merse-m în teren, cum am mai spus, și cu domnul Paul Petrescu – și ce dialoguri aveam mergând pe jos prin Bărbătești, Măldărești, Oteșani și alte sate, despre ingeniozitatea tehnică a așezării casei în peisajul vălurit subcarpatic și despre deschiderea ei către natură prin sală și pridvor! –, coordonasem realizarea de portrete ale meșterilor contemporani într-un capitol inedit în monografii, participasem la travaliul editorial ș.a.m.d.), atunci mi-am permis să solicit superiorilor mei dispensarea de alte sarcini de serviciu și atribuirea aceleia de a lucra la două monografii de meșteșuguri: portul popular și ceramica din Vâlcea, gândul subiacent fiind acela de a da curs și propunerii doamnei Secoșan, care-mi dăduse încredere (și eu, fără a mă mândri, eram sigur că am să fac lucrul cel bun): „să scriem această carte, pe care eu singură nu o pot face fără ajutorul d-tale, care știi să vezi și să-nțelegi lucruri nevăzute de alții ...”.

Nu mi s-a permis, eram în instituție doar trei persoane pentru tot județul, iar atribuțiile mele erau nu doar pentru sectorul creației populare, ci și pentru acela al creației culte, în care, de asemeni, Vâlcea avea un potențial deosebit. Am fost, încă o dată, loial echipei și am amânat proiectul, dar în sinea mea am rămas supărat și, când eram sătul de așteptare, am dat curs propunerii ce s-a ivit la un moment dat de a fi director al Bibliotecii Județene.

Aveam să-mi fac timp măcar să citesc, le-am fost, totuși, loial colegilor, domnului Deaconu, în principal, participând la mai toate acțiunile lor, dar instituția cea nouă avea sarcinile ei specifice, pe care aveam să le îndeplinesc cu aceeași conștiinciozitate și dăruire... . Iar am amânat...

M-am văzut de atunci de multe ori cu doamna Secoșan, dar, în nevrednicia pe care o dovedisem, n-o mai puteam privi limpede în ochii care ținuseră odată atât de mult la mine. Și nici acea „altă lucrare” nu s-a mai realizat. N-am avut niciodată timp să mă reculeg într-o intuiție mea și să află și scriu (decât sporadic) acele consonanțe de sens exprimate în ornamentica vechile obiecte ale meșteșugurilor populare, ceea ce m-ar fi condus la configurarea profilului spiritual și artistic al țărânului și al poporului român din profunzimea tradiției. (Când a apărut lucrarea lui Nicolae Dunăre despre ornamentica populară românească, dincolo de excelentul descriptivism, am fost dezamăgit că n-am aflat, palpate, sensuri ale ornamentelor). De ne-ar da Cel de Sus încă o viață să ne îndreptăm greșelile vieții! Doamnei Elena Secoșan îi cer *in aeternum* iertare!...

De la Federei la Psalmi

Cu ani în urmă, chipul dedublat al poetului Nicolae Avram de pe coperta volumului *Cântece de sinucigaș* (2000) era al tânărului rebel vituperând destinul, sorbind cu sete dintr-o țigare. Peste douăzeci și doi de ani, Nicolae Avram apare pe coperta noului volum *Marea - din spatele caselor de piatră cu acoperișul roșu* (Editura Școala ardeleană) în ipostaza poetului calm, contemplativ, ajuns la maturitate. Curajul autorului de a-și "planta" chipul pe prima copertă, aidoma clasicilor, reprezintă gestul de a răspunde falselor valori ce ne agresează astăzi de pretutindeni. E ca și cum (ne-ar spune autorul), poetul trebuie să șadă la loc de cinste, să dobândească notorietatea cuvenită.

Universul poetic al lui Avram (nume biblic transformat în Avraam) este de o maximă violență, adeseori insuportabil. Cu el a agresat de la început spiritele căldute care refuză să recunoască răul și hidoșenia din lume. În spatele acestui fals violator și (sin)ucigaș, dornic de sânge și de gesturi extreme, șade de fapt (cum se va vedea mai ales în *Marea*) un spirit dornic de puritate și armonie. Călătoria prin infernul lui Nicolae Avram culminează cu *Federeii* (2010) și *All Death Jazz* (2013). În aceste două cărți (mai este și romanul *Mamé*) se desfășoară epopeea lumii orfelinatelor românești. Drama copilăriei acestor marginalizați a avut ecou în lumea

literară. Cele două cărți de poezie se citesc alert, urmărind firul unei povești ce-i are ca personaje pe copiii și adolescenții de la orfelinat (federeu), dar și pe profesorii-educatori și pedagogi cu apucături de bestii. În fața ochilor ni se perindă, ca în romanele lui Dickens, suita de chipuri pe care poetul își construiește lumea de bestiar: educatorul titus, profesorul de sport platon (mare gagicar și amator de sex), primitivul educator haxim, profesorul sarcă (o brută șireată) etc., etc. Ele culminează cu chipul estropiat al directorului tâmpeanu, ajuns senator după revoluție, cel care fură mâncarea copiilor și a porcilor de la anexa federeului (hâlbele groase, cu care își ospătează lucrătorii din propria-i ogradă). O lume grotescă demnă de reprezentările lui Francisco de Goya.

Copiii și adolescenții federeului nu sunt nici ei niște sfinți; practică violența, sexul, sodomia, furtul și multe alte îndeletniciri reprobabile. Grasul modi, cămăraș, băraian, frații făgăraș, mărgi, pegas, paulin, ciung, carcasă, damian sunt doar câteva personaje din multele pe destinul cărora poetul își clădește epopeea. Scrise într-un limbaj simplu, argotic, licențios, fără înfloritură, vesurile curg cu năvală. E genul de poezie care surclasează trama oricărei proze. Viziunea rămâne însă a unui neoexpresionist, ce-și are rădăcini în lumea întunecată traliană, în absurda ierarhie a societății de tip kafkian. Între versurile fără podoabe sunt intercalate (contrapunctic) oaze de poezie pură: „o lumină stranie, pe care/ nu știm să o adunăm în noi pentru/ serile reci de iarnă. /// E poate vremea să ne adunăm seara/ lângă un foc de cartoane/ să ne așezăm lângă fântână/ și să privim norii”. Unii comentatori, aparținând generației mai tinere, au relevat în creația lui Avram „poezie de vână epică și contrapunct liric tulburător” (O. Nimigeanu). Cu toată brutalitatea lor, poezia federeilor abundă de „o masochistă nostalgie”

(Radu Vancu). Despre *All Death Jazz*, Chris Tănăsescu opinează că „are energiile și vibrațiile mult mai coerente și mai puternice” decât în *Federeii*, care și ea ar uza de „o limbă aspră, vie, vernaculară”. Astfel, Nicolae Avram face trecerea spre o poezie mai pură, cum cea a Psalmilor din *Marea*.

Cei cincizeci de psalmi, așa cum își numește poetul poemele de scurtă sau amplă respirație, nu se încadrează în ceea ce s-ar chema imnuri de slavă pentru Dumnezeu. Ecouri din Cartea Sfântă, expresii și imagini psalmice se regăsesc în ei, insuflând cu infinită discreție prezența Divinității într-o lume căzută. Impresia mai exactă ar fi că poemele sunt o colecție de metafore având ca fundal și liant marea, cu imensitatea ei. O zbatere, o incantație a abisului mării, scene violentând armonia răvnitului paradis. Erosul nu iese din tiparele cunoscute, imagini cu iubita ce se strecoară goală din mare, cu luna privindu-i în ochi; cu delicata imagine a iubitei ieșind iarăși goală din mare ca o floare de migdal. Alte versuri amintesc de Cântarea Cântărilor: iubita este, cum Sunamita lui Solomon, „un crin din văi, părul ei turmă de capre negre”. Tensiunea poemelor este dată de frumusețea lumii pângărite de vinovăția crimei. Păcatul atotcuprinzător se numește crimă: „ca în fața unei alte crime voi îngenunchea în fața mării în toate zilele vieții mele” (Ps.18). Interogația fără răspuns adâncește fiorul mistic al acestor Psalmi (Ps.16, Ps.25, Ps.26). Timpul omului muritor seamănă cu un carusel stricat. Versuri sfleuite cu migală, având modele poetice valide, în care originalitatea Federeilor nu va mai fi atinsă, dar oazele de poezie pură au invadat aproape în întregime, cum o mare peste un țarm blestemat.

Poetul trăiește condiția „ultimului delfin care a ajuns pe nisip” (Ps. 20). Chiar și acum, în armoniile sufletului cu marea, se ivește chipul luciferic al păcatului: violul, incestul, canibalismul (Ps.22 și Ps.32). Meșteșugul lui Nicolae Avram constă în dozarea versurilor care ating marea poezie, și cele reprobabile, care o țin la distanță. Numai că din aceste contraste se naște un lirism viu. În Ps.26, poetul simte că „totul în jur e demență”, iar noi „nu mâncăm decât zăpadă și sângele lui hristos”. Frumusețea unor psalmi se găsește mai cu seamă în partea a doua, în care colecției de metafore, din prima, adunate sub forma unor enunțuri dispartate, cu rol de verset, îi răspunde discursul curgător, de o mare coerență, cum bunăoară în definiția dată vieții în același psalm: „căci viața nu este oare acest ștreang colorat această bulboană în care toate dispar și se scufundă și mă iluminează?” Fastuosul imaginar poetic înnoată prin iarba proșpețimii.

Dintr-un astfel de univers al pierzaniei, nu puteau lipsi viziunile escatologice: „eu nu caut decât puțină liniște un mod de a glorifica iarba unduitoare de pe fundul mării (...) căci la ivirea zorilor îmi vei dăruia înalta ta lăcomie (...) ca și cum am trăi ultimele zile ale lumii” (Ps.30) Sau umilinta, smerenia celui ce învață gustul deșertăciunii: „acolo e o barcă ce mă așteaptă cerul se luminează brusc (...) la ce bun această mândrie acest biet creier rostogolit ca o bobită de bălegar peste marea înzăpezită?” (Ps.34). Durerea lui Iov, cu lamentațiile interrogative adresate Divinității, reverberează în stihurile Psalmului 42: „acum durerile-s înțepenite asemeni unui urs prins într-un gard de sârmă ghimpată câte nopți urlu fără limbă câte nopți să-mi las capul să cadă pe piatra din colțul unghiului?” Aceeași întrebare tulburătoare se aude la finalul acestor psalmi: „dar din toată această lumină revărsată peste râuri și peste pietre oare ce rămâne?” (Ps.48) Dorința poetului la dispariția fizică încheie în registru tragic călătoria vremelnică: „1. vreau un mormânt fără niciun vierme/ 2. (când m-am întors acasă înflorise mlaștinul)/ 3. un mormânt albastru precum cerul” (Ps. 50). Și în partea a doua a aceluiași psalm final: „aceasta nu este o groapă este zborul anghilelor deasupra unui lan de lavandă marea miroase a om bătrân putrezit în fotoliu cu fereastra deschisă familie măcelărită noaptea un cuvânt mort o vară fără sfârșit un câmp de maci negri pe care se lasă graurii”.

Psalmii lui Nicolae Avram sunt de o stranie și tragică frumusețe. Poetul a câștigat teritoriile de puritate abia întrezărite în bestiarul Federeilor. Prin acest volum, Nicolae Avram a atins virtuți care aparțin marii poezii.

Alexandru Jurcan

Călătoriile estivale

Da, obișnuiesc să plec în concediu, adică să schimb mediul, fețele cunoscute, terasele frecventate. Poți merge chiar într-un sat vecin și totul pare nou, fără țepii obișnuinței, fără rugina rutinei. Normal că rămân același, în alte coordonate, dar confruntarea cu noul mi-e benefică.

O mică evadare de la cotidianul plafonat, să mă bucur de revenire. E o rupere de ritm, de inerție, de repetabilitate, o resetare cu efect opiaceu, după care îmi șoptesc „pe mine mie redă-mă”.

Mi s-a făcut dor de București. Acolo e o parte din tinerețea mea, cu marile spectacole de teatru. Am fost puțin revoltat că în filmul lui Jude - *Babardeală cu bucluc* - vedem un București invadat de reclame, de străzi delabrate, de graffiti. M-am dus întâi în Centrul vechi, unde animația nu mai ținea cont de reguli. Strada cinematografele...care mă fascina, a păstrat doar firmele: săliile sunt închise. Ajung în Cișmigiu și mă îngrozesc: mizerie multă, secetă, bănci răsturnate, porumbei însetați. Privind Casa Poporului nu mă pot abține să intuiesc acolo moartea atâtor oameni, în timpul construcției megalomane. S-au ras 17 biserici și trei cartiere. Zilnic munceau 20000 de muncitori în trei schimburi. Regizorul Sebastian Mihailescu a readus în memorie figura dictatorului în filmul *Pentru mine tu ești Ceaușescu*. Totuși, trebuie văzut și revăzut filmul *Arest* de Andrei Cohn, o adevărată sinteză înfricoșătoare a acelei epoci sinistre, doar prin două personaje. Un adevărat tur de forță ingenios.

Revizitând și alte orașe (Oradea, de exemplu), regăsesc mereu clădiri acoperite spre reconstrucție, schele și praf (însă centrul e refăcut cu gust). Discrepanțe, contrarii, deoarece în părțile opuse vezi progresul, clădiri renovate, lux. Poate că e greu cu finanțele, ce să zic... La Oradea gara are o față nouă, modernă. Există ceva înduioșător de stabil pe o stradă din apropierea gării: chioșcul cu plăcinte cu cartofi. De treizeci de ani doamna care le pregătește e mereu acolo. Vârsta i s-a întipărit perfid pe chip, dar mâinile i-au rămas la fel de pricepute. La Costinești plaja e ticsită. Comerț, comerț, fără vreun gând de civilizație. Gunoaie, scări șubrede, garduri improvizate. Totul alături de vile somptuoase. O lume grăbită să se relaxeze cu orice preț. O călugăriță timidă aștepta donații. Un om ciung se târa anemic de-a lungul stațiunii. Nebăgați în seamă. Un amănunt: o singură persoană citea pe plaja inundată de sute de oameni. La gara din Costinești nu există WC, nici la gara din Predeal (e ascunsă și închisă). Una caldă, una rece. De la Predeal spre Cluj, în tren s-a dat căldură, s-a defectat sistemul, oamenii erau lac de apă, stresați, agitați. Fiecare se consolează rapid cu „suntem în România”. Clujul după *Antold înseamnă critică*, dar și laude: banii adunați spre reconstrucții. Au intrat alte străzi în vizorul refacerii. Ce mă intrigă: un trotuar recent refăcut are deja bucăți desprinse. De ce sunt cârcotaș? Apa mării e cea mai tolerantă, spală toate trupurile, egal, fără vreo diferență.

La început de septembrie am vizitat comuna Măieru din județul Bistrița-Năsăud. Incredibil! Omul sfințește locul, într-adevăr. Peisajul grandios, vegheat de spiritul lui Liviu Rebreanu, străjuiește o localitate exemplară. Curățenie, străzi îngrijite, alea cu statui, muzeul incredibil „Cuibul visurilor”, apoi celebra „apă cu aur”, chiar și primatorul restaurant Don Pepe, munții Rodnei... O adevărată Elveție, a noastră. Mi-am încheiat, deci, călătoria cu cireașa de pe tort, cu *finis coronat opus*.

Const. MIU

Thanatosul de sorginte bacoviană la Cezar Ivănescu

MOTO:

„Voi pleca departe, departe!
Ce neguri adânci mă-nconjoară!
Ce noapte
Spăimoasă asupra-mi s-așterne!
Nu pot nici s-o-mprăști și nici s-o astâmpăr.
Vai mie, vai mie!
Pătrunde în mine și morbul durerii
Și morbul aducerii-aminte.”

(Cezar Ivănescu, *Numitul G. B.*)

În Postfața la volumul *La Baaad* (Editura Răsunetul, București, 1996), Theodor Codreanu îl situează pe Cezar Ivănescu într-o triadă de poeți neîntrecuți în relevarea dramatismului morții: „De la Eminescu și Bacovia, nici un alt liric român n-a mai atins profunzimile afective pe tema morții așa cum a făcut-o acest poet...” (p. 454).

De altfel, „drama în trei tablouri și un epilog”, cum își consideră Cezar Ivănescu poemul dramatic *Numitul G. B.*, are pe pagina de gardă un citat elocvent aparținând criticului Nicolae Manolescu, anticipându-se astfel scenariul și ideatica acestei producții literare: „Dintre poezii române, Bacovia e singurul care s-a coborât în infern. Vedeniile aduse la suprafață sunt, la lumina zilei, stranii și tulburătoare, fulgurante ca imaginile de la panoramă.” (în *Cezar Ivănescu, La Baaad*, Editura Cartea românească, București, 1979, p. 383).

Într-un eseu despre poezia bacoviană, am adus în discuție elementele de teatralitate recunoscutibile în lirica lui Bacovia, chiar în *Plumb*, unde asistăm la un monolog de esență hamlet-iană, cavoul – spațiul-carceră – fiind scena unde actorul își joacă rolul unui însingurat/ damnat, predisus la autorecluziune, iar florile de plumb și funerarul veșmânt reprezentând recuzita (și ea funerară), inerentă unui decor al thanatosului.

În poemul dramatic *Numitul G. B.*, subintitulat *Cubul Negru* sau *Descripția sicriului*, Cezar Ivănescu recurge la o „înscenare dramatică (...) monologică și lirică”, în spirit bacovian. (Artur Silvestri, *Prefață la volumul Rod*, colecția „Cele mai frumoase poezii”, Editura Albatros, București, 1983, p. 8).

Protagonistii având nume generice (personajul, Bărbatul și Femeia) – în fond, cele două voci-ecou ale eului – sunt din plămadă bacoviană, trăsătura definitorie fiind angoasa, tipică eroului liric din lirica lui Bacovia, care a uzează de gestul ostentativ al recluziunii – ca semn evident al nonaderenței sale la o societate care-l încorsetează. „Spațiul” de manifestare al protagoniștilor este „Un cub negru, subsol capitonat cu catifea neagră,/ ne înconjură între podele, plafon și pereți, nicio fereastră”(p. 386).

O dovadă grăitoare că avem de-a face cu motivul dublului (sau o dedublare a protagonistului) este faptul că atât Personajul cât și Bărbatul, în tinerețe, aveau predilecție pentru recluziune, mărturisirea

unuia și a celuilalt (aproape identice) făcând aluzie la poezia Singur (volumul *Scânteii galbene*), a lui Bacovia, unde repetarea cuvântului odaia, în poziție inițială de vers, la începutul fiecărei strofe (versul întâi), reliefează spațiul-carceră: „B:...mai toată vremea ședeam închis în locuință, citind broșuri socialiste...” (p. 392) și „P:...și-n camera mea mă-nchideam ca-n sicriu, de teamă să nu fiu obligat (...) să particip la vreo procesiune... oricare... nu vroiam să aparțin niciunui ordin, niciunei ordini!” (s. n. – p. 401).

Modernitatea acestui poem dramatic reiese și din prezența – pe de o parte – a indicațiilor regizorale uzitate de Personaj: „Eu voi rosti versul, iar voi îl reluați ca pe un cântec gregorian,(...) efectul lui e cu adevărat obținut dacă vă evidențiați pietatea și nu vocile(...) și... mai... ales... după... fiecare... vers... izbiți... o dată cu pumnul în masă” (p. 407), ca și prin repetarea fiecărui vers (conform indicațiilor regizorale, Personajul fiind aici, în egală măsură, actor și regizor), amintind, în felul acesta, de refrenul corului în teatrul antic: „P: A fost odată o scrumbie (concentrat, cu o urmă de surâs)/ B și F: A fost odată o scrumbie/ P: La domnul Șmil în prăvălie/ B și F: La domnul Șmil în prăvălie...” (p. 407-408). Reluarea fiecărei replici

de către B și F o putem socoti ecoul vocii protagonistului.

Pe de altă parte, modernitatea poemului în discuție este dată și de folosirea limbajului alb, definitoriu pentru teatrul absurd (iată locul unde Cezar Ivănescu se apropie de Caragiale și Eugen Ionesco!):

„B: Sunteți bun să ridicați oberlichtul... (luminat surprinzător) acela și să ne relați tot ce se întâmplă... (...)

P (urcat pe un scaun. Scurt. Ca un comunicat):

Ninge grozav pe câmp la abator
Și sânge cald se scurge pe canal
Plină-i zăpada de sânge animal
Și ninge mereu pe-un trist patinor...
B (răstit): Al cui sânge, domnule!
P: E albul aprins de sânge-nchegat
Și corbii se plimbă prin sânge... și sug
Dar ceasu-i târziu... în zări corbii fug, –
Pe câmp la abator s-a înnoptat.

B: Al cui sânge, domnule?” (p. 411-412).

De reținut că versurile declamate de Personaj aparțin poeziei bacoviene Tabloul de iarnă.

Un alt element al modernității, și el specific teatrului absurd, este paradoxul: „P: ...de ce m-ați adus aici... domnilor?

B: Nu am timp să-ți explic, dar, să știi că poți la fel de bine spune că dumneata ne-ai adus pe noi aici...” (p. 412).

Având în vedere trama poemului dramatic și thanatosul de sorginte bacoviană aduse în discuție, pornind de la considerațiile lui Nicolae Manolescu, acum putem spune că lui Bacovia i se alătură Cezar Ivănescu în descinderea pe tărâmul infernului și relevarea lui cu mijloacele liricului de esență dramatică.

Grigore Cotul

Urgența

Joi, ora patru dimineața. Pe uliță, la Tâmbușătu, mare agitație. Nu-l cheamă Tâmbușătu, așa-l poreclesc pe badea Timoftei, un om tare mic de statură, nu cu mult mai înalt decât un tăietor de lemne, lat în spate cât ușa de la șopru, burtos și negricios, cu totul, în formă de obuz explodat. Explodat, adaug eu, din cauza părului sârmos, prin care niciun pieptene nu-și putea croi făgaș. Obuz, din cauza descrierii asistentei medicale din sat, căreia, de fiecare dată, i se rupeau două-trei ace de seringă în pielea groasă de pe buca lui dreaptă, atunci când îi administra penicilină injectabil. Ce să-i faci? Era un tip tare bolnăvicios. În fesa stângă nu accepta injecții. Probabil, avea pielea și mai groasă. Dar să revenim. Un echipaj SMURD, cu sirena pornită, era oprit în dreptul porții lui Tâmbușătu, iar unul dintre paramedici s-a dat jos din dubă și, privind printre lețurile gardului spre târnațul casei, striga pe un ton ironic: „D-aci primim marfă... ? Alo, s-audeeeee?” Prin ușa întredeschisă și scârțâitoare din cale-afară, își ițește „permanentul” nepieptănat nevasta lui Tâmbușătu, Filia sau Trifilia, cum e trecut-n buletin, alintată și Trifiluța, și-ndrugă cu voce răgușită: „Aci, dară! C-abia o apucat, bietu’, să apese pe bumbii di la telefon unu-unu-doi, ș-apoi s-o-mburdat, lemn, lângă sobă!” Glasul gros și auzul slăbit ale Trifiluței sunt afecțiuni vechi, de tip otorinolaringologic. Adică, pe-nțele, ORL.

„Nu-ș ce are, că doară s-o culcat bine, la picioarele mele, c-acolo doarme, că-i place și n-cape! Amu, i-o mai revenit o țără, da’ tât nu poate sta pom-pom și nici nu poate grăi! Bugăt-ii că suflă! Gânești că are-on smoc de lână-n gură!”, îndrugă, baritonal, Trifiluța. Este mai înaltă cu zece inch decât Tâmbușătu, dar, din cauza reputației proaste avute în sat la etatea tinereții, s-a măritat fată bătrână cu singurul bărbat disponibil și fără pretenții asupra CV-ului pretendentei. Timoftei și Trifiluța au, laolaltă, un singur fiu, de treizeci de ani, neînsurat, gropar în sat, poreclit Morbidu, cum el însuși se recomandă. Tare puțină lume îi zice pe nume, Morbu. Morbidu tocmai ce se opintea să-l scoată-n târnaț pe taică-su, prin ușa strâmtă, normală, de altfel, dar ușa de la șopru, cu lățimea cât spatele lui Tâmbușătu, e mai lată decât cea de la casă, iar din târnaț se oferi și măsă să-l ajute. Tâmbușătu era pus la costum. La patru ace ar fi prea mult spus, hai, unul. Ca să fie la patru ace, poate îi mai adaugă trei cei de pe ambulanță. Costumul negru și larg e singurul pe care-l are. Toată lumea i-l știe de la nunți sau de la înmormântări. L-or fi gătit așa în caz că dă colțul, de-i este scris sau, poate, Doamne ferește, sau Doamne dă, depinde cine gândește, prinde-un malpraxis, că la noi se mai practică.

Îl cărau amândoi, Trifiluța și Morbidu, de subsuori, c-abia mai atingeau din când în când pământul cu vârfurile ghetelor mări-mea patruzeci și șase, picioarele îi încap lejer în patruzeci și doi, însă nu-i mai încap ciorapii de lână de care nu se poate despărți indiferent de anotimp. Avea pusă mască. Singura din casă, pe care o tot fierbeau, să fie confortabilă, și o purtau pe rând, după nevoi.

La urcarea în dubă, i-au ajutat și cei doi paramedici angajați la SMURD. L-au

trântit pe targa deloc confortabilă. Părea conștient. Își roteea ochii să vadă ce se întâmplă-n jurul lui. Pe față i se citea mulțumirea că a fost luat în timp util. Ai lui au pus lângă el o trăistuță din care ieșea colțul unui dosar alb, cu șină. Probabil, conținea ultimele analize, făcute acum vreo cinci ani, când a fost internat cu salmonela, din pricina unor ouă vechi pe care le mâncase fierte și... descompuse.

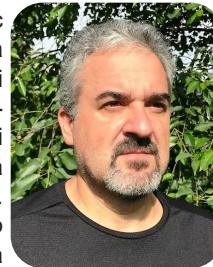
Toți vecinii erau ieșiți la porți, să-i asigure o plecare cât mai „triumfală”. Nu e iubit deloc de ei. Îi plac scandalurile și procesele, pe care le iscă din tot felul de motive neînțelese, toate legate de mejdie. Chiar se auzi, la plecare, o voce de peste drum: „Numai de-a da Bunul și înduratul Dumnezău, batăr amu, când s-a-nturna de la spital, să-și găsească folos ștergarele de moarte, morții mamei lui, de tâmbușăt!” Au mai fost și alte comentarii și remarci, dar nu pot fi reproduse aici. Le puteți bănuți, fiecare, după cât vă duce imaginația.

Cei doi, Trifiluța și Morbidu, s-au dus grabnic în casă, făcându-și cruci și trântind după ei ușa de la tindă. Băgătorii de seamă s-au retras în curțile lor șușotind și scuipând blesteme printre dinți.

Până la spitalul din oraș erau în jur de 50 de kilometri. O oră de mers, dar cum cei de la SMURD nu erau prea interesați de confortul lui badea Timoftei, cu siguranță, vor ajunge în 40-45 de minute.

Așa s-a și întâmplat. La șase fără puține minute au ajuns în curtea spitalului. S-au deschis ușile dubei și au apărut doi infirmieri apatici, care speraseră să nu mai aibă de cărat pe nimeni, înainte de ieșirea din schimbul de noapte. L-au preluat și l-au dus într-un salon de la urgențe. Era în afara oricărui pericol, după cum au confirmat cei de pe ambulanță, deci supunerea lui unor analize amănunțite se mai putea amâna câteva minute.

Între timp, Timoftei, constatând că în jurul lui nu se întâmplă prea multe, s-a ridicat brusc, și-a smuls branula, a luat peste braț trăistuța pusă la capătul patului și s-a-ndreptat spre ușa pe care o bănuia el că-l duce spre ieșire. A deschis-o, a pășit într-o altă încăpere, în care, când a intrat, un medic și două asistente îl priveau siderați. Una dintre asistente l-a întrebat: „Unde te duci, bade? Abia ai venit!”. Tâmbușătu, pășind încet spre libertate, replică: „D-apoi, doamnă dragă, une să mărg? Mă duc tocmai une m-am pornit de-acasă! La tribunal! Îs programat de la opt ș-un fârtai, la camera tri, că am un proces cu gardul lovu, mejdă cu mine!”. „Cum adică? Ce-nseamnă asta?”, se răsti, intrigat, cu mâna-n cap, medicul. „Asta-nsamnă, domnu doctor, că de când s-o scos cursa de șapte, pozna știe din ce pricină, i-o n-am avut cum să mai ajung la oraș! M-am tot frământat tăta noaptea, și, pe la tri, mi-o dat prin cap să sun la mneavostă! Am știut io, când v-am anunțat, că sânteți de ispravă! Așa că, mare mulțumită și Doamne-ajută!”. Cu aceste ultime vorbe pe buze, dus a fost. Fugea, spre poartă, prin curtea spitalului, strângând trăistuța în mână, uitându-se înapoi și strigând: „Când oi găta, oi trece ș-oi plăti! Nu-s io omu să rămân dator!”

Icu Crăciun

O carte de referință despre intelectualii din Bistrița-Năsăud și Universitatea clujeană în perioada interbelică

În anul 2021, la Editura Mega din Cluj-Napoca, editorii Adrian Onofreiu, Claudia Septimia Sabău, Ana-Maria Stan, Cornelia Vlașin, în colaborare cu Paula Cazacu și Nicoleta Hegeduş, cu toții istorici profesioniști renumiți, au tipărit volumul *Intelectuali din județul Bistrița-Năsăud și Universitatea din Cluj (1919-1940)*. Repere documentare, volum apărut sub egida Direcției Patrimoniu Cultural Universitar (Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca), în colaborare cu Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, cu sprijinul financiar al Universității Babeș-Bolyai, avându-i ca referenți științifici pe prof. univ. dr. Ioan Bolovan, membru corespondent al Academiei Române, și pe conf. univ. dr. Valentin Șerdan-Orga; menționez că prefața este semnată de Ioan Bolovan, iar studiul introductiv de Ana-Maria Stan.

După cum arată și titlul, această carte „aduce în fața publicului o serie de documente inedite și edite referitoare la implicarea, la legăturile intelectualilor români din județul Bistrița-Năsăud cu Universitatea din Cluj în perioada interbelică” (Ioan Bolovan). Autorii au structurat-o în șase secțiuni, fiecare cu mai multe subcapitole, la care se adaugă o listă a studenților năsăudeni și bistrițeni de la universitatea clujeană, instituție devenită etalon a României Mari, cu toții contribuind la prestigiul ei. Momentele festive ale Universității românești din Cluj (1920, 1930) sunt ilustrate de corespondența dintre Vasile Goldiș și Gavrilă Tripon, prefectul județului Bistrița-Năsăud, Nicolae Ivan, arhimandrit, președintele Consistoriului, Victor Onișor, secretar general, Resortul de Interne, Victor Moldovan, Director Ministerial, Alexandru Pălăgieșu, sub-prefect al județului Năsăud etc. Urmează Solicitări adresate Prefecturii de către Universitatea din Cluj pentru sprijinirea studenților clujeni, Conferințele „Extensiunii Universitare” Cluj susținute la Bistrița și Năsăud, De la Năsăud la Cluj: intelectuali năsăudeni la Universitate, cu prezentarea vieții și activității academicianului Nicolae Drăganu, un necrolog semnat de Octavian A. Scridon, o cerere a lui Ștefan Jarda prin care solicita un atestat de vechime în funcția de secretar al Fondurilor grănicerești năsăudene, câteva articole de presă cu ocazia decesului dr. Ștefan Jarda, după care capitolul V Studenți și doctoranzi din Ținutul năsăudean la Universitatea românească din Cluj. Firește, nu lipsesc indicii de nume și de localități, așa cum îi stă bine unei lucrări științifice.

Din dorința de a vă îndemna să citiți cele 381 de pagini am extras câteva informații interesante; astfel, până în 1918 circa 235 de tineri bursieri ai fondurilor grănicerești năsăudene au studiat la universități importante din Europa sau Austro-Ungaria: Viena, Budapesta, Bratislava, Pecs, Graz etc., primele locuri ocupându-le facultățile de drept, medicină, umaniste (litere și filozofie), urmate de silvicultură, minerit, studii politehnice etc. După 1918, la Cluj, în anul universitar 1919-1920 erau 2150 de studenți în patru facultăți distincte: Drept, Științe, Medicină și Litere și Filozofie, unde predau 189 de profesori; studenții proveneau din școli secundare sau institute greco-catolice ori ortodoxe din Brașov, Blaj, Sibiu, Arad și, bineînțeles, din ținutul Năsăudului. Astfel, din Țara Năsăudului, în anul școlar 1924-1925, erau 52 de studenți bursieri (cu burse acordate din fondurile grănicerești și universitatea clujeană), 26 la Drept, 17 la Litere și Filozofie, iar 9 la Medicină; în anul școlar 1925-1926 erau 67 de studenți, 35 la Drept, 21 la Filozofie și Litere și Științe, iar 11 la Medicină, pentru ca în anul școlar 1934-1935 să fie 129 de tineri din județul Năsăud. Precizăm că din perioada anilor 1919-1940, la arhivele bistrițene se păstrează 43 dosare de bursieri, majoritatea fiind studenți la Medicină sau Drept; iată câteva nume, ajunse adevărate personalități ale științei și culturii românești: Leon Daniello și Marius Hângănuț (medici), Sever Pop (lingvist), Tudor Bugnariu (sociolog și filosof), Tudor Drăganu (fiul profesorului universitar Nicolae Drăganu, originar din Zagra, jurist), Tiberiu Morariu (geograf), deveniți profesori universitari la Cluj. Burse năsăudene au primit și studentele: Aurora Șimon, Aurelia Titieni, Ecaterina Cicioc (căsătorită Călugăru). Despre odiseea preluării Universității maghiare de către autoritățile române, în frunte cu Onisifor Ghibu și Nicolae Drăganu, în anul 1919 aflați mai multe citind Studiul introductiv semnat de Ana-Maria Stan. Un alt năsăudean care a avut un rol important în bunul mers al Almei Mater clujene a fost Ștefan Jarda, secretar general al universității între anii 1919 și 1927, absolvent al Facultății de Drept. Să amintim și faptul că între 1925 și 1929 s-au construit cinci cămine studențești în care au fost cazați 2922 de tineri, iar șef al acestora a fost profesorul Victor Onișor. Mai mult, prin vocea lui Leon Scridon senior, fost prefect al județului Bistrița-Năsăud, s-a lansat proiectul construirii unui cămin studențesc „grăniceresc”, la care au aderat universitarii Victor Onișor (președinte) și Nicolae Drăganu (vicepreședinte); în 1926 erau adunați 151000 de lei, sumă insuficientă pentru ducerea lui până la capăt. Motivele eșecului le veți afla tot din acest volum. Să mai spunem că în 1922 studenții năsăudeni s-au alăturat studenților din județele Maramureș, Satu Mare, Sălaj și Someș și au format împreună Societatea Studenților Someșeni, primul președinte fiind Grigore Someșan, societatea devenind după acest an Cercul studenților someșeni „George Coșbuc”, misiunea principală fiind aceea de a înzestra toate comunele județului Năsăud cu biblioteci și cămine culturale, lucru care s-a realizat. Printre localitățile care au beneficiat de donații de cărți s-au numărat: Blăjenii de Jos, Mintiu, Mocod, Salva. Studenții din acea peri-

oadă au contribuit la stimularea lecturii, au organizat serate, ceaiuri dansante, reuniuni artistico-literare, au ținut prelegeri publice pe teme sanitare, contribuind la combaterea bolilor infecto-contagioase la sate sau participând la dezveliri de monumente și sfințiri de biserici. De asemenea, în diferiți ani au omagiat sau comemorat pe patronul spiritual al acestei asociații, reușind să-i capaciteze și pe Octavian Goga, Ion Agârbiceanu și pe profesorul universitar Gh. Bogdan-Duică. Cert este că Cercul studenților someșeni „George Coșbuc” și-a lăsat amprenta asupra ținutului năsăudean, iar studenții de pe valea Bistriței și din orașul Bistrița, care, din 1927, au format Societatea Academică Someșana, au contribuit, la rândul lor, la civilizarea locuitorilor acestor așezări. Atât Ținutul Năsăudului, cât și cel al Bistriței au devenit adevărate resurse umane de înaltă calitate.

Foarte interesante sunt selecțiile de scrisori și mesaje din capitolul șase (Corespondența universitarilor și a cercetătorilor Institutului de Istorie Națională din Cluj cu intelectuali năsăudeni) dintre personalități precum: Siviu Dragomir, Ioan Lupaș, Nicolae Drăganu, Sextil Pușcariu, Tiberiu Morariu, Ioan Mușlea etc. cu elita năsăudeană. Printre altele, aici aflăm despre activitatea celebrei reviste Arhiva Someșană, genealogia Veronicăi Micle, informații despre istoria grănicerilor și a regimentelor de graniță, amănunte relevante despre biografiile lui Constantin Daicoviciu, Alexandru Lapedatu, Marton Roska ori Alexandru Ferenczi, susținuți de năsăudeanul Iulian Marțian.

După cum arată editorii, această lucrare mai „cuprinde 249 de documente, scrisori și articole din presa bistrițeană a vremii, acoperind din punct de vedere cronologic perioada 1919-1940”; subliniem faptul că în Lista de regeste sunt enumerate cele 249 de documente, fiecare cu o scurtă prezentare. Veți întâlni aici epistole inedite, semnate de Iuliu Moisil, Iulian Marțian, Virgil Șotropa, Florian Porcius etc.

Felicit editorii acestui volum pentru efortul uriaș de a pune la dispoziția cititorului sutele de documente originale legate de alte pagini de istorie bistrițeano-năsăudeană.

INTELECTUALI DIN JUDEȚUL BISTRIȚA-NĂSĂUD ȘI UNIVERSITATEA DIN CLUJ (1919-1940)

Restituiri documentare

Editori:

Adrian Onofreiu
Claudia Septimia Sabău
Ana-Maria Stan
Cornelia Vlașin

Editura MEGA

Cărți primite la redacție

ION CRISTOFOR
Laureat
al norilor
1982-2021

Muzica gândirii
GABRIEL LIICEANU
în dialog
CU PRIETENII SĂI

Volum editat de
Cătălin Cioabă & Grigore Vida

HUMANITAS

Redacția:

Se distribuie gratuit împreună cu ziarul Răsunetul

Marcă înregistrată

Redactor șef: Menuț Maximilian; Editor coordonator: Gabriela Ciornei; Redactori: Icu Crăciun, Vasile Vidican; Prezentare grafică: Maxim Dumitraș; Tehnoredactare: Claudiu Moldoveanu

Societatea Scriitorilor din Bistrița-Năsăud: Irina Petraș - președinte de onoare, Menuț Maximilian - președinte, Icu Crăciun, Vasile George Dâncu, Virgil Rațiu - vicepreședinți

Adresa: str. Petre Ispirescu, nr.14C, Bistrița - jud. Bistrița-Năsăud; email: rasunetul@rasunetul.ro, menutmaximian@yahoo.com.